

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

TANJA BOLKO

**Kontrastivna analiza deležja in deležnika v slovenščini in
latinščini**

Diplomsko delo

Mentorica doc. dr. Mojca Smolej

Univerzitetni študijski program prve
stopnje: Slovenistika

Ljubljana, september 2012

Zahvala

Rada bi se zahvalila dr. Mojci Smolej za mentorstvo in s tem vso pomoč, usmerjanje in predvsem za izkazano potrpežljivost, ki mi jo je izkazala v času pisanja tega diplomskega dela. Nadalje gre moja zahvala tudi dr. Mateju Hriberšku, neuradnemu drugemu mentorju, ki me je z nasveti in predlogi pravzaprav usmeril na pot, ki je vodila do izbire teme pričujočega diplomskega dela. Ne nazadnje se moram zahvaliti tudi družini, ki me je brezpogojno podpirala v času študija in pisanja diplomskega dela, posebej pa še sestri Anji, brez pomoči in podpore katere to diplomsko delo ne bi bilo takšno kot je.

Izvleček

Kontrastivna analiza deležja in deležnika v slovenščini in latinščini

V diplomskem delu mi je za izhodišče služil članek patra Ladislava Hrovata *Priložaj sedanjega časa*, delo pa vsebuje analizo latinskih participialnih konstrukcij, ki se tvorijo s participom prezenta, v slovensko pisanih latinskih slovnica med letoma 1874 in 2005 ter analizo deležij na -č, -aje in -e ter deležnika na -č, ki v stavku izražajo istodobnost v slovenskih slovnica s slovenščino kot metajezikom. Skozi zgodovino je poimenovanje konstrukcij, kot ga poznamo danes – participium coniunctum, ablativus absolutus ter predikatni in predikativni particip – nekoliko variiralo, saj so imeli avtorji, predvsem v začetku 20. stol., različne razdelitve rab. Zgradba samega poglavja o participu v latinskih slovnica pa je bolj ali manj stalna: razlaga konstrukcije in navodila za prevajanje iz slovenščine v latinščino in obratno.

V slovenskih slovnica se je, očitno glede na rabo v živem jeziku in razvoj jezika, delež, namenjen deležjem in deležnikom, sprva večal, saj so slovničarji težili k čim bolj popolnemu popisu jezika in njegovih slovničnih lastnosti, nato pa zmanjšal, podrobnost razlage pa je bila odvisna tudi od tega, ali je bila slovnica namenjena za šolsko rabo ali za bolj znanstveno uporabo. Poimenovanje za deležja na -č, -aje in -e ter deležnik na -č so se v času med 1811 in 2004 spreminjala, vidni pa so medsebojni vplivi slovnica kot tudi vplivi latinščine na slovenščino (na primer pri Vodniku, Brezniku, Šumanu), predvsem pri delitvi glagolov in terminih. Medtem ko je bila nomenklatura v latinskih slovnica bolj ali manj enaka (nekatere slovnice obravnavajo particip prezenta podrobneje ali delijo njegovo rabo na malo drugačen način), so slovenski jezikoslovci še iskali prava poimenovanja za jezikovne pojave – nekateri so se zgledovali po predhodnikih (npr. Šuman se je po Miklošiču), drugi so dodali svoj pečat z drugačnim/dopolnjenim poimenovanjem.

Ključne besede: deleležja, deležniki, particip prezenta, slovenska slovnica, latinska slovnica, Ladislav Hrovat.

Kazalo vsebine

Kazalo slik

1 Uvod

V diplomskem delu sem se posvetila primerjavi obravnave sedanjega deležnika (participa prezenta) v latinskih slovnica, ki so bile v rabi v slovenskih šolah – prva obravnavana slovnica datira v leto 1874, zadnja v leto 2005 –, in obravnavo t. i. sedanjih deležij na -č, -aje in -e ter deležnika na -č v slovenskih slovnica (kot vir so mi služile slovnice, ki so izšle med letoma 1811 in 2004).

Deležja na -č, -aje in -e ter deležnik na -č so neosebne glagolske oblike, s katerimi izražamo istodobnost (*Domov grede*), ne izražajo osebe (*Molče so šli*), lahko pa se uporabljajo samostojno (*sedé*) ali v pridevniški rabi (*vzdihujoč*) in so predvsem prislovi.¹

1.1 Namen

Namen dela je prikazati obravnavo deležij na -č, -aje in -e ter deležnika na -č oz. participi prezenta v latinskih in slovenskih slovnica skozi več kot stoletno zgodovino. Nato sem želela ugotoviti, kako je particip prezenta predstavljen v latinskih in slovenskih. Glede obravnave deležnika in deležji v slovnica slovenskega jezika pa me je zaradi članka, iz katerega sem izhajala, zanimalo predvsem to, kako so oz. če sploh so različne rabe deležnika in deležij tudi poimenovane.

1.2 Zgradba

V uvodu diplomskega dela sta predstavljena namen in metoda zbiranja gradiva, temu pa sledi predstavitev deležij ter deležnikov, pri čemer sem se navezovala na razlage, ki jih ponujajo normativna slovnica slovenskega knjižnega jezika (Toporišič, 2000⁴, 2004⁴) in latinska slovnica, ki se največ uporablja pri študiju latinščine, avtorja Silva Koprive (1976) ter najnovejša Čeponova (2005). Sledi osrednje poglavje diplomskega dela z obnovo članka p. Ladislava Hrovata in analizo obravnave participi prezenta v latinskih, nato pa še v slovenskih slovnica. Nato sem posebej po latinskih in slovenskih slovnica primerjala, na kakšen način

---

¹ Toporišič, 2004⁴, 346.

so skozi zgodovino določene in poimenovane latinske participialne konstrukcije s participom prezenta oziroma kako so poimenovana slovenska deležja in deležniki (sedanjega časa), ki so predmet diplomskega dela.

1.3 Zbiranje gradiva

Kot izhodišče za pričujoče diplomsko delo mi je služil članek patra Ladislava Horvata, *Priložaj sedanjega časa* (Priloga 1), v katerem avtor piše o dveh oblikah sedanjega deležnika: na *-é/-aje* ter *-č (-oč, -eč, -joč, -ječ)* ter o njihnih pomenih in rabah. V članku je avtor predstavil in poimenoval rabe t. i. sedanjih deležij in deležnika, v zgledih in primerih pa je v primerjavo uporabljal veliko latinskih konstrukcij, tudi particip prezenta², kar je privedlo do analize predstavitve ter obravnave oblik v latinskih in slovenskih slovnica.

Pri analizi deležnikov in deležij sem uporabila sedem slovníc slovenskega jezika v slovenskem jeziku: prva je iz leta 1811, Vodnikova *Pismenost in Grammatika za perve šole*, uporabila pa sem še Malavašičevo (1849), Janežičevo (1854), Šumanovo (1884), Breznikovo (1916), slovnico štirih avtorjev (1956), kot zadnjo pa sem uporabila normativno slovnico slovenskega knjižnega jezika, četrto izdajo Toporišičeve *Slovenske slovnice* (2004; pregledala sem tudi prejšnje izdaje, a se vsebina o deležnikih in deležjih skoraj dobesedno ponavlja).

Prav tako sem uporabila osem latinskih slovníc, med katerimi je prva Hrovatova *Latinska slovnica za slovensko mladež* (1874), druga je Tominškova (1906), nadalje sem uporabila Pipenbacherjevo (1910), nato slovnico, delo štirih avtorjev, Belca, Jereta, Omerze in Strupija (1938), Južnič-Korbarjevo (1940), Južnič-Koprivovo (1952), Koprivovo (1976), ki jo uporabljamo na Oddelku za klasično filologijo, ter najnovejšo, Čeponovo *Malo latinsko slovnico* (2005¹).

---

² Zajec zmerja lesico zavolj tistih besedi, ki jih je memo *gredé* (praeteriens) slišal. Met. (SG, 1862, 90).

2 Deležja in deležniki³

2.1 V slovenski slovnici

2.1.1 Poimenovanje

Skozi zgodovino slovensko pisanih slovenskih slovnici so se deležja in deležniki imenovali različno. Vodnik (1811) je v svojih delih brez izjeme imenoval deležniške in deležijske oblike *deležje*, Malavašič (1849) za njim pa je ločil med *deležji*, ki so po normativni slovnici deležniki, in med *narečaji*⁴, ki so deležja na *-e*, Hrovatovo poimenovanje *priložaj*, ki ga je uporabil v članku (1862), je v svoji slovnici rabil tudi Janežič (1857), poleg tega pa ta po Malavašičevem zgledu loči tudi *narečaj*, od leta 1881, ko je Šuman izdal prvo slovnico⁵, pa so označeni deležniki in deležja s skupnim imenom *deležnik* še pri Brezniku (1916) in v slovnici štirih avtorjev (1956). Takšno poimenovanje, ki ne ločuje deležnikov in deležij, ostane v slovnica vse do prve izdaje prve Toporišičeve *Slovenske slovnice* (1976), ko so deležja definirana kot poimenovanja glagolskih dejanj, deležniki pa kot pridevniške besede.

2.1.1 Deležja

V slovarju slovenskega knjižnega jezika je geslo *deležje* razloženo kot »nesklonljivi deležnik v funkciji povedka«⁶. Deležja lahko tvorijo tako nedovršni kot dovršni glagoli, so pa nezložene in nedoločne glagolske oblike, kar pomeni, da ne izražajo glagolske osebe (*delajoč, rekši*). Uporabljamo jih za to, da z njimi delamo – »opisujemo« – čase in naklone /.../, istodobnost

---

3 V tem delu diplomske naloge so deležja, deležniki in participi definirani po normativni slovenski in latinski slovnici.

4 Narečaj t. j. naklon, ki v podobi narečja (*prislov načina*) stan osebe ali stvari pokaže, npr. igraje (Malavašič, 1849, 50).

5 Napisal jo je po Miklošičevi *Primerjalni slovnici slovanskih jezikov* (v nem., 1875). Šuman določi sedanjиков trpni deležnik, sedanjиков tvorni, trpno-pretekli, tvorno-pretekli I. in tvorno-pretekli II. deležnik (1881, str. 135–137, 358–363).

6 SSKJ, 2000.

(*domov grede ...*) ali preddobnost (*cesar to videvši ...*). Neosebne glagolske oblike so ali čisto samosvoje (*sede, kupovaje, vstopivši, skrivši*) ali pa so pridevniške (... *vzdihujoč*).⁷

Normativna slovnica slovenskega jezika pozna deležja na *-č, -aje, -e* in *-ši*. Slednje večinoma izraža dejanje, ki se je dovršilo pred kakim drugim dejanjem⁸, in ga nedovršni glagoli nimajo, deležja na *-č, -aje, -e* pa izražajo glagolsko dejanje, ki se vrši hkrati s kakim drugim dejanjem. Deležje na *-e* se večinoma rabi kot prislov⁹ in je največkrat tista oblika, ki manjka pri sedanjiških in nedovršnih glagolih, pri slednjih sploh deležje na *-ši*, medtem ko deležij na *-č* nimajo dovršni glagoli (izjema je *rekoč*).¹⁰

2.1.2 Deležniki¹¹

Deléžnik je po SSKJ-ju »glagolska oblika v pridevniški ali prislovni funkciji«. Slovenski jezik pozna deležnik na -

(*delujoč, -a, -e*), na *-ši* (*vstopivši, -a, -e*), opisni deležnik in deležnik stanja na *-l* ter trpni deležnik stanja in deležnik stanja na *-n/-t* (*delan, -a, -o; ubit, -a, -o*).

Deležniki na *-č* so pridevniška beseda, ki se v spolu, sklonu in številu ujema s samostalniško besedo (*goreča hiša*). /.../ Pogosto se po izvoru deležnik oddalji od prvotnega pomena glagola in postane pridevnik (*vroča voda*) /.../. Poprivedljeni deležniki so lahko povedkovo določilo, navadni deležniki pa navadno ne (Konj je *rezgetajoč* ne pomeni »konj rezgeče«). Deležnik na *-ši* izraža lastnost, pridobljeno z izvršitvijo dejanja, z njim pa se pogosto iz navadnih stavkov delajo polstavki; le-ti so stilno dostikrat lažji od prvih (*Vstopivše goste so*

---

7 Toporišič, 2004⁴, 346.

8 Toporišič, 2004⁴, 404.

9 Toporišič, 2004⁴, 403.

10 Toporišič, 2004⁴, 361.

11 Toporišič, 2000⁴, 361, 403–405.

vsi glasno pozdravili : Goste, *ki so pred tem vstopili*, so vsi glasno pozdravili). *Bivši* se skoraj tudi že ne čuti več kot deležnik, ampak predvsem kot pridevnik. Deležnika na -č navadno nimajo dovršni glagoli, na -ši pa nedovršni.

Opisni deležnik -l se rabi samo za opisovanje tvornih časov (preteklik, prihodnjik, predpreteklik) in naklonov (pomožnik) ter ima le imenovalniške oblike za spole in števila. Deležnik stanja na -l je navadna pridevniška beseda z oblikami za vse spole, sklone in števila (*uvel* obraz) in takšna je tudi njegova raba.

Trpni deležnik stanja na -n/-t se rabi za izražanje trpnost v zloženih trpnih oblikah (Od vseh *zaničevan*), pri čemer lahko nastane deležnik iz dovršnih ali nedovršnih glagolov, in kot prilastek (*zatirani* narodi) – deležnik tu nastane iz nedovršnega glagola. Potrpnjen deležnik se rabi v prilastkovni vlogi. Deležnik stanja na -n/-t izraža lastnost, pridobljeno z izvršitvijo dejanja, in se tako uporablja kot navadna pridevniška beseda v povedku (Ana je *utrujena*) ali kot prilastek (*utrujena* Ana); ima tudi prislovno obliko (*utrujeno*), zaradi zabrisane kategorije glagolskega vida pa se tudi deležniki dovršnih glagolov uporabljajo za izražanje prave sedanosti. Glagoli pogosto nimajo oblike za deležnik stanja na -l, trpni deležnik pa imajo samo prehodni glagoli.

2.2 Deležnik (Participium) v latinski slovnici

Particip je pridevniška oblika glagola (verbalni adjektiv) in tako loči spol, sklon in število, hkrati pa kot infinitiv in gerundij (glag. samostalnik z aktivnim pomenom) ohrani nekatere glagolske lastnosti: veže se z istim sklonom kot osebna glagolska oblika (*lego librum : legens librum* – berem knjigo : beroč knjigo), določa se s prislovom (*aves celeriter volantes* – hitro leteče ptice), v zvezi z osebno glagolsko obliko izraža časovno razmerje oz. dobnost, določimo pa mu lahko tudi način (aktiven ali pasiven pomen).¹²

Glede na časovno razmerje med dejanjem, ki ga izražamo s participom, in dejanjem, izraženem z osebno glagolsko obliko, pozna latinski jezik tri participe¹³:

---

12 Povzeto po Kopriva, 1976, 230–231; Čepon, 2005, 100–101.

13 Po Čepon, 2005, 100–101.

- a) particip prezenta (ptcp. prez.) izraža nedovršno dejanje, ki poteka istodobno z dejanjem, ki je izraženo z osebno glagolsko obliko. Ima aktiven pomen in je lasten vsem glagolom (*Laudans laborat. Hvaleč dela. Hvali in dela.*). Tvori se iz glagolske prezentove osnove s pripono *-ns* (pri glagolih 3. in 4. konjugacije *-ens*, pri čemer je *-e* vezni vokal);
- b) particip perfekta (ptcp. pf.) izraža dejanje, preddobno dejanju, ki je izraženo z osebno glagolsko obliko. Ptcp. pf. rednih glagolov ima pasiven pomen (*laudatus* – tisti, ki je bil (po-)hvaljen), večina ptcp. pf. poldeponentnikov in deponentnikov¹⁴ pa ima aktiven pomen (*hortatus* – spodbudivši; tisti, ki je spodbudil). Tvorjen je iz supinove¹⁵ osnove glagola s pripono *-us* (m. sg.), *-a* (f. sg.), *-um* (n. sg.) ;
- c) particip futura (ptcp. fut.) aktiva ima vedno aktiven pomen, izraža pa zadobnost in namen (*laudaturus* – tisti, ki bo hvalil/ki ima namen hvaliti). Poznamo tudi particip futura pasiva (gerundiv¹⁶), ki ga latinska slovnica obravnava v posebnih odstavkih. Tudi ta je tvorjen iz supinove osnove, ki ji dodamo pripono *-urus* (m. sg.), *-ura* (f. sg.), *-urum* (n. sg.)

Latinske slovnice poznajo tri konstrukcije, v katerih se rabijo participi¹⁷:

- a) participium coniunctum (ptcp. coniunctum, vezni particip) je skrajšan stavek, ki ima odnosnico v nadrednem stavku, je zvezan z enim stavčnim členom. Particip je lahko atributivni, če stoji namesto relativnega stavka (slovenskega prilastkovega odvisnika),

---

14 Deponentniki po glagoli, ki imajo pasivno obliko, a aktiven pomen (*hortor* – spodbujam), med poldeponentniki pa so štirje glagoli, ki imajo v oblikah, tvorjenih iz perfektive osnove, pasivno obliko, a aktiven pomen, en glagol (*revertor*; in glagoli, ki jih tvori s predponami, obrnjeni semideponentnik) pa ima pasivne oblike prezentive osnove in aktivne oblike perfektive osnove (Kopriva, 1976, 67 in 80).

15 Supin ali namenilnik.

16 Gerundiv je glagolski pridevnik s pasivnim pomenom in zaznamuje dejanje, ki se mora ali ki se ne sme izvršiti (*Liber legendus est. Knjiga mora biti brana*) (Kopriva, 1976, 224).

17 Kopriva, 1976, 230–241.

ali apozitivni, če stoji namesto odvisnega stavka z veznikom ali namesto prvega glagola v priredju in veznika;

- b) ablativus absolutus (abl. abs., neodvisni ablativ), ki je zveza samostalnika/zaimka in participa (*patre rogante* – ker je oče prosil) ali samostalnika/zaimka s samostalnikom/pridevnikom brez participa (*pueris nobis* – v naših otroških letih);
- c) predikatni in predikativni particip, ko se particip rabi kot predikatnik, predikativni atribut (povedkovnik).

3 »Priložaj sedanjega časa«¹⁸

Kot sem omenila že v uvodnem delu, sem za izhodišče svojega diplomskega dela uporabila članek Ladislava Hrovata *Priložaj sedanjega časa*, ki je v izšel leta 1862 v *Slovenskem glasniku*. V članku, ki sem ga v nadaljevanju obnovila, Hrovat piše o različnih rabah dveh oblik *priložaja sedanjega časa* (*Eden ima končnico č (oč, joč, eč), drugi ima e (é, aje)*¹⁹) in razločih med tema dvema oblikama. Zaradi tega sem se med pregledom latinskih in slovenskih slovnice osredotočila na tiste oblike deležij in deležnikov oz. participov, ki se uporabljajo za izražanje istodobnosti. Te so v latinskih slovnice particip prezenta, v slovenskih slovnice pa deležja na -č, -aje in -e ter deležnik na -č (delujoč, -a, -e).

3.1 *Priložaj sedanjega časa*, spisal p. Ladislav Hrovat

V prvem delu članka, ki je izšel v marčni številki Slovenskega glasnika (1862), avtor predstavi in definira pet rab in poimenovanj *priložajev*²⁰ na -é, -aje:

---

18 Poimenovanje povzeto po Hrovatovem članku, 1862.

19 Hrovat, 1862, 89.

20 V povzetku članka uporabljam za poimenovanje deležij in deležnikov Hrovatovo poimenovanje, torej *priložaj*.

- 1) *temporalni priložaj* se uporablja v stavkih, v katerih se glavno dejanje godi med tistim, ki je označeno s priložajem. Ta le pove, kdaj se je godilo glavno dejanje (To *govoré* (ea dicens) nasloni svojo glavo na njegove junaške persi.²¹), in ga lahko razvežemo z vezniki *ko*, med tem *ko*;
- 2) *dodjavni priložaj* glavno dejanje le bolj definira (*Pojé* (canentes) gredo serčni vojaki nad sovražnika v boj. Nov.²²), razveže pa se lahko na različne načine (da bi; s tem, da ...);
- 3) *kausalni (vzročni) priložaj* ima v sebi vzrok glavnega dejanja in ga lahko spremenimo v stavek z besedico *ker*, ki ima takšen pomen kot v latinskem *cum causale* (*Vidé* (cum vidisset) kako je Hanibal oslabil rimsko vojsko, ni htel iti Fabij na ravnico.²³). V takih stavkih lahko, po Hrovatu, nastopa tudi absolutni infinitiv;
- 4) *instrumentalni priložaj* definira dejanje, s katerim se dovrši glavno dejanje, v latinščini pa ima svojo ustreznico v rabi ablativa gerundija instrumentala (Oznani ljudstvu Fridolin *žvenkljaje* glasno ta spomin. Kos.²⁴);
- 5) *hoté-nehoté* in *gledé* sta priložaja, ki ju ne moremo uvrstiti v nobeno drugo skupino. *Hoté-nehoté* ima v določenih pozicijah pomen, soroden latinskemu *cum concessivum*, zato ga Hrovat tako tudi imenuje, *koncesivni priložaj* (*Nehoté* ostermi, ko zagleda mertvaško lice mladenča. Nov.²⁵), saj ga lahko razvežemo s *akoravno neče*.

Gledé ima včasih adverbialni pomen (= *v oziru*) in zahteva poleg sebe genitiv, lahko pa se rabi kot *hipotetični priložaj* (*Gledé* na majhen dobiček, bi se bil travnika rad tudi zastonj znebil, to je, *ko bi gledal na dobiček*, ki idr.²⁶). Kot tak se uporablja le *gledé*, pravi Hrovat, saj slovenščina nima navade krčiti hipotetičnih stavkov, kot nima latinščina navade izpuščati *si*.

---

21 Hrovat, 1862, 90.

22 Hrovat, 1862, 91.

23 Ibid.

24 Hrovat, 1862, 92.

25 Ibid.

26 Ibid.

V drugem delu članka, ki je izšel v aprilski številki istega leta, Hrovat določi sedem pomenov, rab oz. vrst *priložaja na -č (-oč, -eč, -joč, -ječ)*, ki vedno opisuje osebo ali stvar, nikoli dejanja, zato ga lahko imenujemo *particip* ali *adjektiv*. Da je res adjektiv, pričajo mnogi priložaji, ki so se spremenili že v prave pridevnike (vroč, goreč ...).²⁷ Pomeni, ki jih predstavi Hrovat v tem delu, so:

- 1) *atriburivni priložaj* ima adjektivni pomen, saj označuje osebe ali stvari. V latinščini bi bil tak stavek *is – qui*, v slovenščini pa se loči tak priložaj po karakterističnem *-i* le v obliki za nom. masc., sicer pa se atributivni priložaj spozna po tem, da ga lahko razvežemo v stavek *tisti – ki* (Pijavke žive po *stoječih* vodah, ne pa po *tekočih*.²⁸);
- 2) *predikativni priložaj* ima tudi adjektivni pomen, a je za razliko od prejšnjega polnopomenski in ne potrebuje pridevka; priložaj le natančneje določi stanje ali okoliščine, v katerih je oseba (Ona iz svojega naročja vesela vidi se dvigati drevo *cvetoče*. Kos.²⁹);
- 3) *priložaj v predikativnem pomenu* le poimenuje lastnost, ki jo ima stvar, oseba sama po sebi. Hrovat razloži, da tak priložaj poimenujejo slovničarji tudi *epitheton ornans* oz. *otiosum*, največkrat pa ga rabijo pesniki (Prišel bo piš, cveticam lomil krone *cvetoče*.³⁰);
- 4) *substantiviran priložaj* se navadno uporablja v množinski obliki, če pa v edninski, je pomen splošen. Rabi se v vseh sklonih, razen v imenovalniku ednine, ko se priložaju zaradi jasnosti vedno doda samostalnik *človek* (Mir in posluh *stoječemu* gre. Kos.³¹);

---

27 Hrovat, 1862, 136–137.

28 Hrovat, 1862, 134.

29 Ibid.

30 Hrovat, 1862, 135.

31 Ibid.

- 5) *priložaj kot okrajšan predikat* ima pomen celega stavka, uporablja pa se za to, da bolj označi osebo ali stvar. Ta priložaj se v govoru redko rabi, več ga uporabljajo pisatelji, ki se morajo ogibati prepogosti rabi (Sprosti vragov nas *preganjajočih* (ki nas preganjajo). Lev.³²);
- 6) *particip Verbale sklonjen* je podoben A. 1., saj sta v stavku dva subjekta (v A. 1. dve dejanji) in dejanje, ki je izraženo s priložajem, označuje osebo ne dejanja (*Govorečemu* (ko sem govoril) gori v neugodnih okolšinah ste mi po nevedoma ušle dve besedici.³³);
- 7) *ležče + biti* se zgleduje po latinskem *ptcp. + sum*, ki ima pomen Verbi finiti (Albinus *fuit temporibus callidissime inserviens* (inserviit). Nep.³⁴);
- 8) Hrovat omeni še tri glagole, katerih priložaji na -č so nepravilni, je pa nanje vplivala raba. Ti priložaji so *misleč* (moralo bi biti *mislé, ker je mislil*), *gredoč* (ne ločujeta se *gredoč* in *gredé*) in *rekoč* (priložaj sedanjega časa dovršnega glagola ni slovenski), poleg tega pa, piše Hrovat, se je pri nas preveč udomačil še nemški *sledeč* (pravilno se rabi: Zasmeja se, *zagovori*. Nar.), ki je pravilen le takrat, kadar pomeni *iti za njim* (lat. *sequi*).³⁵

3.2 Particip prezenta v latinskih slovnica

Konstrukcije s participi so, kot avtorji latinskih slovnice večkrat poudarjajo, v latinskem jeziku pogostejše kot v slovenščini. V latinskih slovnica sem tako poiskala, v katerih na začetku poglavja omenjenih konstrukcijah s participom se uporablja particip prezenta za izražanje dejanja, istodobnega z glavnim dejanjem, kakšne zglede uporabljajo avtorji slovnice in na kaj

---

32 Hrovat, 1862, 136.

33 Ibid.

34 Ibid.

35 Hrovat, 1862, 138–139.

opozarjajo pri prevajanju iz slovenščine v latinščino in obratno. Delitev na konstrukcije (z začetka poglavja) je sicer povzeta po Koprivovi slovnici (1976) in je takšna, z manjšimi popravki, že od leta 1940, ko je pri pisanju nove latinske slovnice z Južničem sodeloval Korbar, dvanajst let pozneje pa še Kopriva. V vseh slovnicaah je tudi razložen splošni pomen ptcp. prez. in njegova tvorba, kot sem ju že označila³⁶, zato tega v analizi nisem posebej izpostavljala in ponovno izpisovala.

3.2.1 Hrovat: *Latinska slovnica za slovensko mladež, 1874*

Prva latinska slovnica, ki sem jo analizirala, je Hrovatova *Latinska slovnica za slovensko mladež* iz leta 1874³⁷. Rabo participov najprej razdeli na rabo v *I. Jednotem stavku* in *II. Particip v skrčenem stavku*. Particip prezenta (ptcp. prez.) se glede na prvi odstavek (v enojnem stavku) lahko rabi:

- a) za atribut, torej ima čisto adjektivni pomen (*sapiens* - pameten, *patiens* – trpeč ...);
- b) substantivno: za moški in ženski spol le v odvisnih sklonih, za srednji spol pa le v nom., akuz. in vok. (*Vera dicentibus facile credam*. Resnico govorečim bi zlahka verjel.);
- c) s pomožnim glagolom *esse* (biti), ko velja za glavni glagol (*Senectus est operosa et semper agens*. – Starost je vedno delovna in delujoča).

V drugem odstavku, *Particip v skrčenem stavku*, je po Hrovatu ptcp. prez. lahko:

- a) appositiven, ko je subjekt odvisnega stavka enak tistemu v glavnem ali ko je subjekt odvisnega stavka »nanašavnik« *qui, quae, quod*, ki odpade, glagol pa stopi v ptcp, ter se ujema z odnosnico v glavnem stavku (*imperans honesta, prohibens contraria* – »zapovedujoča« dobro, »prepovedujoča« nasprotno);
- b) absolutni particip je, če imata oba stavka vsak svoj subjekt, in odvisnega subjekt ni zapopaden v glavnem stavku. Odvisni subjekt in ptcp. stopita v ablativ (*Ingruente hieme grucs calidora loca petunt*. – kadar se bliža zima, gredo žerjavi.)

Hrovat nadaljuje, da se ptcp. prez. prevaja s slovensko ustreznico le-tega ali s kakim veznikom, potem pa obravnava stavke, ki se lahko oblikujejo *participialno*. To so posebej

---

³⁶ Glej str. 10–11.

³⁷ O participu povzeto po Hrovat, 1874, 261–270.

tisti, ki določajo glavnemu glagolu začasne okoliščine in lastnosti, čas, vzroke, namere ali način ... Tako se odvisni stavek nasloni na glavnega. Primeri s participom prezenta:

- 1) Relativni (nanašavni) stavki (kadar je zaimek *kateri -a -o* v nominativu ali akusativu):
In foro *mulierum* turba erat, nec *sacrificantium*, nec *praecantium* deos patrio more, krdelo žensk, ki niso žrtvovale niti molile.
- 2) Temporalni (časovni) stavki določajo, ali se je glavno dejanje godilo pred, med ali po dejanju, izraženem v odvisnem stavku. Slovenščina lahko izraža istodobnost s *ko*, *med tem ko*, *kadar* ... Na primer: *Aër effluens* huc et illuc ventos efficit, kedar se prevaja zrak ...
- 3) Kausalni (vzročni) stavki kažejo vzroke, nagibe, pripomočke glavnega, v slovenščino pa se lahko prevajajo s podredji ali s participi na *-é*, *-č*, *-aje* (in *-vši*³⁸). Primer: *Dyonysius cultros metuens* ..., ker se je Dionizij bal britve/boječ britve ...
- 4) Koncesivni (dopustni) stavki, če se glavno dejanje godi kljub odvisnemu. Slovenščina uporablja veznike *da si tudi*, *če ravno*, *ako ravno*, *če prav* ... npr.: *Mendaci homini ne vera quidem dicenti credere solemus*, da si tudi resnico govori.
- 5) Particip ima v stavkih, ki kažejo *način*, *okoliščine* glavnemu stavku, ob sebi *non*, če je glavni stavek trdilen, če pa je nikalen, ima ptcp. ob sebi *nisi*. Slovenščina ima *ne da bi*, *da si ni* ali particip. Npr.: *Constat, Numam non potentem in regnum accitum esse*, ne da bi prosil.
- 6) V stavkih, ko en glagol stopi v ptcp., namesto da bi se z drugim vezal s prirednim veznikom. Primer: *Veniunt annuntiantes*, pridejo ter nam povejo.
- 7) Particip nastopa namesto samostalnikov, v slovenščini pa se uporablja ali substantiv ali particip. Ptcp. prez. se rabi, če je v tem stavku opisano dejanje ali stanje osebe med glavnim dejanjem. Npr.: *Sol oriens et occidens diem noctemque efficit*, vzhajajoče in zahajajoče sonce.³⁹

---

38 Ta me pri analizi ni zanimal.

39 V zadnjem, osmem primeru, ko je v odvisniku pomožni glagol *esse* brez participa in nastane ablativus absolutus, ni primera s ptcp. prez. (Hrovat, 1874, 268).

V *Opombah za particip* Hrovat poda nasvete za pisanje v latinščini; stalna pravila za stavke z *dum*, ki se v slovenščino lahko prevajajo z *medtem ko, dokler ...*, pravi, da se lahko ptcp. prez. rabi le, če je v stavkih en subjekt, en kraj in en čas, npr.: Hipparchus in Marathonia pugna cecedit arma contra patriam *ferens*, Hiparh je padel v maratonski bitki, držeč orožje proti domovini.

3.2.2 Tominšek: *Latinska slovnica, 1906*

Tominšek v svoji slovnici obravnava konstrukcije s participi⁴⁰ kot *Participijalne sklade* in *Participije pri dvojnem objektu*. V prvem odstavku pod *Participijalnimi skladi* sta obravnavani konstrukciji *participium coniunctum* in *ablativus absolutus*, ki se, po Tominšku, lahko vsi prevedejo s slovenskimi deležji in deležniki (Plato *scribens* mortuus est. – Platon je umrl pišoč.).

Nato poda Tominšek primer prevajanja absolutnega ablativa⁴¹ iz latinščine v slovenščino (*Vere appropinquante* aves cantant, Medtem ko se približuje pomlad, ptice pojejo.), za tem razloži, da je v slovenščini mogoč le *participium coniunctum* in ga lahko dobesedno prevajamo, da pa lahko *ablativus absolutus* prevajamo s predložnimi izrazi (zlasti predikativni particip⁴²), s participi, najpogosteje pa se ga prevaja s celimi stavki (deo *invante* redimus, vračamo se z božjo pomočjo).⁴³

Temu sledijo navodila za prevajanje iz slovenščine v latinščino, kjer je glavno pravilo to, da moramo najprej poskušati tvoriti slovenski participijalni sklad. Nato uravnamo sklon participa po odnosnici (če je ni, postavimo lat. ptcp. v ablativ) in preverimo, ali lahko ostane stavek

---

40 Tominšek, 1906, 164–168.

41 Kaj je abl. abs. je že razloženo. Tu je uporabljen primer s ptcp. pf.: Graeci *Troiam captam* deleverunt, Po tem ko so Grki zavzeli Trojo, so jo uničili.

42 Ko bi v abl. abs. moral stati ptcp. glagola *esse*, ki pa ne obstaja, in ga nadomesti predikativ.

43 Tominšek, v nasprotju s nasledniki, ne poimenuje odvisnikov, s katerimi se lahko prevajata *participium coniunctum* in *ablativus absolutus*.

aktiven (aktivni ptcp. so le ptcp. prez. in fut.) ali ga moramo pretvoriti v pasivnega. Če primerne participa ni, je participijalni sklad nemogoč.

V odstavku z naslovom *Participiji pri dvojnem objektu* Tominšek razlaga, da ptcp. prez. stoji za glagoli zaziranja in umetniškega oblikovanja kot predikativni objekt, ki pove, kaj se je neposredno zaziralo (Catonen vidi in bibliotheca *sedentem*, audivi de senectute *disserentem*, V knjižnici sem videl Katona sedečega, slišal sem /ga/ o starosti razpravljajočega.).⁴⁴

3.2.3 Pipenbacher: *Latinska slovnica*, 1910

V *Latinski slovnici* iz leta 1910 Pipenbacher ločuje štiri rabe participa⁴⁵: 1. atributivno; 2. apozitivno; 3. absolutno in 4. predikativno, kjer se v vseh uporablja tudi ptcp. prez. Pri tem rabe razloži in s primeri demonstrira, kako se le-te tvorijo in uporabljajo.

- 1) Atributivni particip se obnaša kot adjektiv (arbor florens – cvetoče drevo, avaritia ardens – goreč pohlep) in se pogosto rabi namesto relativnega stavka, v katerem je relativ subjekt, tako da se relativ izpusti, predikat pa stopi v particip (prez. ali pf.), ki se sklada z odnosnico izpuščenega relativa. Če pa je odnosnica demonstrativ⁴⁶, izpade (Seque viam, quae ad virtutem ducit = Sequere viam, ad virtutem *ducentem*. Sledi poti, vodeči h kreposti.). Ptcp. se sloveni s participom ali relativnim stavkom.
- 2) Apozitivni particip nadomešča časovne, načinovne in vzročne (v širšem pomenu) stavke in se pristavlja k substantivu le za vsakokratno dejanje važno (nestalno) lastnost. Apozitivni ptcp. je lahko a) *temporalen* (Luna *incidens* in umbram terrae deficit. Luna stopaje v zemljino senco zahaja.); b) *modalen* (Leonidas pro patria fortissime *pugnans* occiditur. Leonid, hrabro boreč se za domovino, je padel.); c) *vzročen kavzalen* (Dyonysius cultros *metuens* – ker se je bal), *kondicionalen* (Quis

---

44 Če se zaznava posredno, stoji v stavku namesto ptcp. infinitiv (Tominšek, 1906, 168.).

45 O participu Pipenbacher, 1910, 200—204.

46 Demonstrativ ali kazalni zaimpek.

potest *mortem metuens* esse non miser? – boječ se smrti), *koncesiven* (Ut oculatus, sic animus se non *videns* alia cernit – duh sebe ne videč) in *finalen*⁴⁷.

Naslednja konstrukcija, ki jo predstavi Pipenbacher, je ablativus absolutus, ki se rabi kot apozitivni ptcp., le finalne rabe ne pozna, in torej stoji 1) *temporalno* (*Sole oriente fugiunt stellae*, Ko vzhaja sonce, zvezde bežijo); 2) *modalno* (*Nemo nisi iuvante deo ...* z božjo pomočjo) in 3) *vzročno kavzalno, kondicionalno in koncesivno*.

V *Dostavku* k tema dvema rabama Pipenbacher poda razlago, kako se slovenita ti konstrukciji: podredno z veznikom in osebno glagolsko obliko, s participom, s prepozicionalnim izrazom (*Aleksander moriens ...* – na smrtni postelji je Aleksander ...) ali s prirednim glagolom.

Sledi predstavitev konstrukcije *Predikativni particip*⁴⁸, v kateri se particip prezenta uporablja kot predikatnik:

- ob glagolih neposrednega čutnega zaznavanja videti, slišati, opaziti ... (*videre, audire, cernere ...*): *Video canem currentem, Vidim psa, ki teče*;
- tudi pri glagolih slikati, upodabljati, opisati, navajati ... (*ingere, pingere, facere, inducere ...*): *Xenophon facit Socratem disputantem, Ksenofont je upodobil Sokrata kot razpravljajočega*.

3.2.4 Belec, Jere, Omerza in Strupi: *Latinska vadnica in slovnica za 2. razred klasične in 6. razred realne gimnazije, 1938*

V slovnici, pri nastanku katere so sodelovali štirje avtorji, je particip⁴⁹ obravnavan zelo podobno kot v vseh treh prejšnjih slovnicah, se pa pozna, da je bila to tudi vadnica, saj je snov podana strnjeno in pregledno. Particip prezenta je tako predstavljen, da se rabi 1) *atributivno* namesto adjektiva ali relativnega stavka (*urbs florens* – cvetoče mesto); 2)

---

47 Uporablja se ptcp. fut.

48 Pipenbacher, 1910, 121–122.

49 Belec, Jere, Omerza in Strupi, 1938, 95–97.

predikativno in sicer a) v nominalni zvezi s pomožnim glagolom *esse* (*servus domino dicto audiens sit*) in b) v akuzativu kot dvojni objekt glagolov neposrednega čutnega zaznavanja ter umetniškega oblikovanja; 3) apozitivno, ko v krajši obliki nadomešča razne adverbialne stavke.

Nadalje se ptcp. prez. uporablja kot del *participa coniunctuma*, ki lahko nadomešča:

- 1) *temporalen stavek* (*Curio ad focum sedenti* – ob ognju sedečemu Kuriju);
- 2) *modalen stavek* (*Milites fortiter pugnantes* – hrabro boreči/s tem, da so se hrabro borili);
- 3) *kavzalen stavek* (*Dyonysius, cultros tonsoris metuens* – ker se je bal);
- 4) *kondicionalen stavek*⁵⁰;
- 5) *koncesiven stavek* (*Homini mendaci ne verum quidem dicenti credere* – četudi govori/govorečemu resnico);

in ga lahko prevajamo s participom, podrednimi stavki, prirednim stavkom, substantivom⁵¹ ali s prepozicionalnim izrazom (*Rex Iasoni petenti ...* – Na Jazonovo prošnjo je kralj ...).

Avtorji potem podajo navodila za prevajanje slovenskih stavkov v latinske, ko hočemo napraviti participialni sklad. Navodila so podobna tistim v Tominškovi slovnici (1906), potekajo pa takole, da najprej izpustimo veznik oz. relativni zaimek, nato iz glagola napravimo ustrezen ptcp. in ga postavimo s subjektom odvisnega stavka v sklon odnosnice.⁵²

---

50 Ni primera s ptcp. prez. (Belec, Jere, Omerza in Strupi, 1938, 96.).

51 Glej prejšnjo opombo.

52 Primer je podan tudi za ptcp. pf. pas.

tero se nanaša. N. pr. Ko se je Cezar vračal iz Hispanije, so mu šli državljani naproti: *Caesari, cum ex Hispāniā rediret, civēs obviam iēerunt. Cum* izpustimo, iz *rediret* napravimo primeren particip; ker je dejanje istodobno, mora biti particip prezenta; tega postavimo v sklon, ki ga zahteva beseda, na katero se nanaša; ta je *Caesari*. Torej: *Caesari redeuntī obviam iēerunt.* — Ko je dobil Cezar vrhovno povelj-

Slika : Primer prevajanja participialnega sklada iz slovenščine v latinščino, 1938

Naslednji paragraf v slovnici razlaga konstrukcijo *ablativus absolutus*, o kateri pravi, da nadomešča iste stavke kot *ptcp. coniunctum*, prav tako pa ga tudi prevajamo iz latinščine v slovenščino ter obratno.

3.2.5 Južnič, Korbar: *Latinska slovnica*, 1940

Južnič in Korbar sta v *Latinski slovnici* leta 1940 obravnavala particip obširneje⁵³, kot avtorji dve leti pred njima. Razdelitev snovi je že taka kot pozneje v Koprivovi slovnici (1976) in veliko več je poudarka na primerih ter navodilih za prevajanje konstrukcij iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino.

Najprej je predstavljena konstrukcija *participium coniunctum*, ki je razdeljena na tri paragrafe: prvi razlaga, l) *Namesto česa stoji*: a) relativnega stavka; b) odvisnega stavka z veznikom in c) prirednega glagola in veznika. Particip, ki stoji namesto relativnega stavka, je *atributiven*, tisti, ki stoji namesto odvisnega stavka z veznikom, pa je *apozitiven*.

Pod naslednjim paragrafom sledi pet primerov prevajanja iz slovenščine v latinščino, med katerimi je le ena poved, v kateri je v konstrukciji *ptcp. coniunctum* rabljen *ptcp. prez.* (Vojaki, ki se hrabro bojujejo, zmagajo. = *Milites fortiter pugnantes vincunt.*), po primerih pa sledijo možnosti za prevajanje *participa coniunctuma* iz latinščine v slovenščino:

- 1) s participom (redko: *milites pugnantes* – bojujoči vojaki);
- 2) s samostalnikom in s samostalnikom s predlogom⁵⁴;

⁵³ Južnič, Korbar, 1940, 163–171.

⁵⁴ Ni primera s participom prezenta (Južnič, Korbar, 1940, 166).

- 3) priredno⁵⁵;
- 4) podredno, pri katerem je lahko stavek, namesto katerega stoji apozitivni particip, a) temporalen⁵⁶; b) kavzalen (Miltiades *timens* – Ker se je Miltiad bal); c) kondicionalen (Nemini patriam amanti ... – če ljubi domovino ...); č) koncesiven (Animus se non videns – čeprav ne vidi) ali d) modalen (*Osculans* flere me prohibebat. S tem, da me je poljubljal, mi je preprečeval pobeg.).

Pod točko B. razdelita avtorja naslednjo konstrukcijo, *ablativus absolutus*, glede na to, katere besedne vrste jo sestavljajo: na *samostalnik/zaimek s participom* in *samostalnik/zaimek s samostalnikom ali pridevnikom brez participa*. Pri prvem razdelku avtorja le predstavita, kako se prevaja konstrukcija iz slovenščine v latinščino in iz latinščine v slovenščino (kot *participium coniunctum*), pri drugem prav tako, le da prikažeta posebej primere samostalnika/zaimka a) s samostalnikom in b) s pridevnikom (*absente Prisco – v odsotnosti*).

Tretja konstrukcija s participom je *predikativni particip*, ki se v tej slovnici deli na 1) a) Predikativni atribut in b) Predikatnik, pod točko 2) pa določa rabo ptcp. prez. z glagoli *facio*, *induco* (predstaviti v knjigi, opisati), *tingo*, *pingo* (upodobiti, slikati): *Facit Xsenophon Socratem disputantem*. Ptcp. prez. se uporablja tudi pri glagolih neposrednega zaznavanja.

Ta slovnica ima za razliko od drugih več opomb, ki se tičejo predvsem participa perfekta pasiva, o ptcp. prez. pa je v opombah zapisano, da:

- so nekateri postali pravi pridevniki (*sapiens – moder*);
- nekateri pisci uporabljajo ptcp. prez. za izražanje preddobnosti (Maurus diu *volvens* – po dolgem premišljevanju).

3.2.6 Južnič, Kopriva: *Latinska slovnica*, 1952

Tudi v tej slovnici, ki jo je Južnič priredil s pomočjo Koprive, je poglavje *Deležnik* razdeljeno glede na tri konstrukcije, katerih sestavina je particip (*participium coniunctum*, *ablativus*

---

⁵⁵ Glej prejšnjo opombo.

⁵⁶ Glej prejšnjo opombo.

absolutus in predikativni particip.)⁵⁷. Njegove splošne značilnosti so predstavljene pod paragrafom, ki razlaga konstrukcijo ptcp. coniunctum, temu pa sledita enaka primera, ki razlagata, namesto česa lahko stoji particip, kot v prejšnji slovnici, razlika je le v tem, da sta atributivni (*imperator laudabat milites merentes = qui merebant*; ki so si zaslužili) in apozitivni particip razložena na nekoliko daljši način.

V opombah, ki sledijo, so ptcp. prez. predstavljeni z besedami, da so nekateri postali že pravi pridevniki (*Vir sapiens. Moder* človek.) in se večina lahko tudi stopnjuje. V opombi št. 2 pa pove, da se v odvisnih stavkih lahko rabijo tudi kot samostalniki (*lacet corpus dormientis ut mortui*. Telo spečega leži kot mrtvega). O participu prezenta je pisano še v 9. opombi, namreč da nekateri pisci rabijo ptcp. prez. nekласično s pomenom preddobnosti, zlasti *adveniens, veniens, interrogans, proficiscens, volvens* (se je približal, je prišel, je spraševal, je odšel, je premišljeval).

Naslednji paragraf razlaga prevajanje iz slovenščine v latinščino,⁵⁸ sledeči paragraf, v katerem je razloženo, kako prevajamo iz latinščine v slovenščino, pa je v tej slovnici nekoliko drugače razdelan, saj pravi, da lahko slovenimo latinski particip:

I) s participom (redko);

II) s finitnim glagolom, in sicer:

1) priredno⁵⁹;

2) podredno, kjer je stavek⁶⁰ a) temporalen⁶¹; b) kavzalen (*Miltiades timens, Dyonysius cultros metuens ...*); c) kondicionalen (*Nemini patriam amanti*); č)

---

⁵⁷ Južnič, Kopriva, 1952, 306–322.

⁵⁸ Le en primer je s ptcp. prez.

⁵⁹ Ni primera s ptcp. prez.

⁶⁰ Nekateri primeri so v slovnica 1940 in 1952 enaki, v slednji jih je le več.

⁶¹ Ni primera s ptcp. prez.

koncesiven (ut eum *cupientes* tenere nequeamus – čeprav *želeči* ga nismo mogli zadrževati) ali d) modalen (Milites fortiter *pugnantes*, Vojaki, hrabro bojujoči);

III) 1. s samostalnikom in predlogom (Legati venerunt auxilium petentes – s prošnjo na pomoč); 2. s samostalnikom⁶².

Ablativus absolutus je podan na enak način kot v prejšnji slovnici, primerov s participom prezenta pa je tu več. Konstrukcija se deli na:

I) *samostalnik (zaimek) s participom*: kako se prevaja konstrukcijo a) iz slovenščine v latinščino je razloženo z enakim primerom kot I. 1940; b) iz latinščine v slovenščino pa prevajamo abl. abs. kot participium coniunctum:

1) s participom⁶³;

2) s finalnim glagolom priredno in podredno, pri čemer je lahko stavek a) temporalen (*Illo licente contra liceret audet nemo*, Kadar on draži ...); b) kavzalen (*patre rogante, ker je oče prosil*); c) koncesiven (*Paucis defendentibus oppidum expugnare non potuit*. Čeprav jih je malo branilo, ni mogel osvojiti mesta.); č) kondicionalen (*Duobus certantibus tertius gaudet*. Če se dva prepirata, se tretji veseli.) ali d) modalen (*Romam profectus est nullo resistente*. Odšlo se je v Rim, ne da bi se kdo upiral.);

3) s samostalnikom in predlogom (*Sole oriente* ob sončnem vzhodu)

II) *samostalnik (zaimek) s samostalnikom (pridevnikom) brez participa*. Pri tem se ptcp. prez. po zgledih uporablja le kot pridevnik (*absens, praasens, insciens, imprudens, inopinans* ...).

Tudi predikativni particip je v tej slovnici nekoliko drugače razdeljen. V obeh pomenih so predstavljeni tudi zveze s participom prezenta, ločita pa se ta dva:

1) Predikatnik: a) z veznim glagolom (*Epaminondas erat temporibus sapienter utens*. Epaminondas je bil zelo dobro »čas uporabljajoč«.); b) pri absolutnem ablativu⁶⁴.

⁶² Glej prejšnjo opombo.

⁶³ Glej prejšnjo opombo.

⁶⁴ Ni primera s ptcp. prez.

- 2) Predikativni atribut: b) Sedanji deležnik pri: *facio, induco* predstaviti v knjigi, opisati; *tingo, pingo* upodobiti, slikati: Apelles pinxit Alexandrem flumen tenentem. č) ptcp. prez. se uporablja tudi pri glagolih neposrednega zaznavanja (Video puerum scribentem).

3.2.7 Kopriva: *Latinska slovnica, 1976*

Koprivova slovnica iz leta 1976 se v obravnavanju participa⁶⁵ in s tem participa prezenta zelo malo razlikuje od prejšnje slovnice, pri kateri je sodeloval kot soavtor. Nekaj je oblikovnih razlik, sicer pa so tako primeri kot opombe, kar se tiče ptcp. prez., enake, v nekaterih točkah le kakšen primer več.

3.2.8 Čepon: *Mala latinska slovnica, 2005*

Čeponova *Mala latinska slovnica s temeljnim besediščem latinskega jezika* je najnovejša latinska slovnica, ki se uporablja predvsem pri pouku latinskega jezika v gimnazijah, zato so tudi razlage skrajšane in poenostavljene.

Particip prezenta je najprej predstavljen v paragrafih § 88–90, med predstavljenimi neosebniimi glagolskimi oblikami, nato pa še v skladenjskem delu slovnice⁶⁶, kjer je predstavljena raba participa. Ta se deli na *Nominalno rabo*, v kateri ptcp. nastopa ali kot pridevnik ali kot samostalnik (*arbor florens* – cvetoče drevo, *homo sapiens* – misleči človek; *Stellae cursum navigantibus ostendunt*. Zvezde kažejo pot »plujočim« mornarjem.), na *Aktivno opisno konjugacijo* (raba ptcp. fut.), *Participium coniunctum* ter *Absolutni ablativ*. Particip prezenta najdemo pri ptcp. coniunctum v razlagi, kako prevajamo konstrukcijo v slovenščino (*Aves cantantes nos delectant*. Pojoče ptice nas razveseljujejo.), avtor le našteje možnosti (z deležnikom, priredno, s prilastkovim odvisnikom, s prilastkovim odvisnikom in predlogom s samostalnikom).

---

65 Kopriva, 1976, 230–241.

66 Čepon, 2005, 100–107.

V paragrafu o absolutnem ablativu poda avtor najprej primera pretvorbe latinskega sestavljenega stavka v poved z ablativno konstrukcijo, med katerima je tudi primer s ptcp. prez. (*Gladiatoribus acerrime pugnantes spectatores tacebant*. Medtem ko so se gladiatorji divje bojevali, so gledalci molčali.). Tudi tu možnosti za prevajanje abl. abs. avtor le našteje: priredno, podredno ali s predlogom in samostalnikom. Primer s ptcp. prez. je *Duobus certantibus tertius gaudet*.

3.3 Particip prezenta v slovenskih slovnica

Do sedaj sem predstavila, kako so skozi zgodovino avtorji latinskih slovnice v slovenskem jeziku predstavili rabo participa prezenta v latinskih participialnih konstrukcijah, sedaj pa bom povzela, kako so avtorji slovenskih slovnice v slovenskem jeziku določili deležja na -č, -aje in -e ter deležnik na -

, saj so v tem diplomskem delu predmet analize samo ti, ker se kot ptcp. prez. v latinščini uporabljajo za izražanje istodobnosti.

3.3.1 Vodnik: *Pismenost in Grammatika za prve šole*, 1811⁶⁷

Vodnik je bil prvi, ki je uporabil izraz *glagol* za predmetnost, ki jo danes poznamo pod tem poimenovanjem. Deležje je definiral kot to, kadar ima glagol podobo *perlógovo* in ima nekaj glagolskih in nekaj pridevniških⁶⁸ lastnosti (gibajoč), ločuje pa deležja sedanjega, preteklega časa in namestno deležje.⁶⁹

---

67 Primeri so v bohoričici.

68 Perlog = pridevnik.

69 Vodnik, 1811, 86.

Čeprav veliko več pove o deležju preteklega časa, z deležjem sedanjega ponazori, kako se lahko stavki krčijo (*molzhèzh pride, molzhèzh gré. To je fklézha sima, vef premèrel v' tvojo hiŕho prebeshním.*) in opozori, da se bolj kot v govoru rabijo v »visoki pisavnosti«. ⁷⁰

3.3.2 Malavašič: *Slovenska slovnica za prve slovenske šole v mestih in na deželah, 1849*

Malavašič pozna deležje in narečaj, oba pa sta naklona: *deležje* je naklon, ki da glagolu nekaj pridevniških in nekaj glagolskih lastnosti (ne kaže samo časa, ampak tudi kako se kaj zgodi – dremljajoč je umrl; to kaže sedanji čas in tudi kako je umrl); *narečaj* pa je naklon, ki v podobi narečja ⁷¹ pokaže stan osebe ali stvari. ⁷² V svoji slovnici tudi razloži, kako se deležje tvori (iz glagolske oblike za tretjo osebo sedanjega časa), uporablja pa jih tudi v razpredelnicah, ko določa skupine glagolskih redov.

3.3.3 Janežič: *Slovenska slovnica za slovenske učence gimnazijalnih in realnih šol, 1858*

Janežič (kot Malavašič) ločuje deležje ali priložaj, ki ima podobo in lastnosti priloga ⁷³ (*cveteče drevje; izobraženo ljudstvo*), ter narečaj (*Klečé odpuščanja prositi.*), ⁷⁴ ki ju dovršni glagoli nimajo (razen rekoč, mogoč) ⁷⁵.

Kot Vodnik tudi Janežič zapiše v slovnici, da se lahko več stavkov združi v enega, če izpustimo zaimena in vezi ⁷⁶, pri tem pa uporablja za ponazoritev tudi deležnike sedanjega časa: a) če se krajša zaimek (*Pavlu v Damask gredočemu se je Kristus prikazal.*); b) pri krajšanju prirednih

---

70 Vodnik, 1811, 140.

71 Narečje = prislov.

72 Povzeto po Malavašič, 1849, 50.

73 Prilog = pridevnik

74 Narečaj definira kot Malavašič (Janežič, 1858, 62).

75 Janežič, 1859, 110.

76 kazalne zaimke in veznike.

stavkov moramo biti pozorni na to »kteri glagol se po drugem ravna« (po vertu gredé je hruške poberal ali po vertu je hodil hruške pobiraje).⁷⁷

3.3.4 Šuman: Slovenska slovnica za srednje šole, 1884

Šuman je slovnico priredil po nemško pisani Miklošičevi primerjalni slovnici. Latinski particip prezenta tako enači s sedanjim tvornim deležnikom na -e in -č (*hvalę, hvalęč; piję, pijęč*) in ga predstavi v paragrafih § 287–289.⁷⁸

- Deležnik sedanjikov tvorni se rabi za izražanje istodobnosti, tedaj je trpežen in se dela le iz nedovršnih glagolov; lahko pa ima pomen prihodnosti kakor sedanjosti: *pojdoč, rekoč; bodoč* (všeč (iz vošeč) ima izjemno trpni pomen.).
- Deležnik sedanjikov tvorni stoji: a) pridevno kot prilog: *bodeče trnje, vroča voda, goreča sveča, dereči potok, žgeče koprive, vse mogoče, pereč ogenj ...* in b) povedno (redko): *nisi mogoč ujeti; kaj sem čineči* (was soll ich thun Krizt). Tak se najde še pri Trubarju: *ugleda dva druga brata šivajoč njih mreže; najde hlapca delajoč*; pa tudi s sklonsko končnico: *zagleda človeka sedečega*.
- Pristavno rabljen lahko stoji časovno, vzročno, namenilno, dopustno, pogojno, ter ima v pristavnem postavljenju bez razločka prislovno ali priložno končnico.

Deležnik stoji: a) pri imenovalniku: *zdělan človek mimogrede spi; kaj boš stoječ slovo jemat?* nar. ps.; b) v briž. spom. tudi neodvisno, t. j. nenaslanjaje se na noben sklon: *eče by děd naš ne segrěšil, to v věky jemu* (dajalnik) *bě žiti, starosti ne prejemljōči, nikolije že pečali ne imy, ni slzna tělese ne imōči*.

3.3.5 Breznik: Slovenska slovnica za srednje šole, 1916

Breznik deležnike najprej⁷⁹ razdeli na a) tvornosedanje; prislovne (I), n. pr. igráje, gredé, stojé, molčé, skriváje; pridevne (II), n. pr. delajoč, stoječ, gredoč; b) tvornopretekle in c)

⁷⁷ Janežič, 1858, 105.

⁷⁸ Povzeto po: Šuman, 1884, 198.

⁷⁹ Breznik, 1916, 117–118.

trpnopretekle,⁸⁰ nato pa definira, da ima deležnike na *-e* samo nekaj neprehajalnih trajnih glagolov, vsi drugi deležniki so umetni in se jih sedanjí pisatelji ogibajo.⁸¹ Pridevni deležnik, ki se tvori iz trajnih glagolov, se končuje na *-č* in je mnogokrat postal pridevnik, nekateri se celo še pišejo (hropeč, sopeč, čuječ, v reku: sreča je opoteča ...).⁸²

Nadalje Breznik opiše rabo deležnikov sedanjega časa:⁸³

1. Deležnik sedanjega časa na *-e* se rabi samo prislovno, n. pr. *Molče* orožje vsak si vzame (Preš.) – *Godrnjaje* dospe do svoje lasti. (Tavčar)

2. Deležnik sedanjega časa na *-č* se rabi:

– pridevno, ko se sklanja in s samostalnikom ujema kakor pravi pridevnik, n. pr. pojoči mladenič; speča deklica; jokajoče dete; jezdeči vojaki itd.

– Rabi se tudi pri imenovalniku vseh števil, n. pr. Visoko v zrak je molel cerkveni stolp kakor roka, *stegajoča* se v molitvi proti nebu, milosti *proseča*. (Meško)

– Sme se pa pri imenovalniku vseh števil rabiti ta deležnik tudi prislovno, n. pr. Mimo *gredoč* sem pozdravila tvojo mater.

Pri glagolih, ki se rabijo v trpni obliki, se zaimsek se včasih izpušča, kar ni pravilno, n. pr. s *tresočimi* rokami (bolje: s tresočimi se rokami!); ob *zibajočih* akordih (bolje: ob zibajočih se akordih!); s *tresočim* glasom (bolje: s tresočim se glasom!).

Zanimivo je, da v opombi zapiše, da je imela nekoč slovenščina tudi **trpni** deležnik *sedanjega* časa, ki se je ohranil v besedah *znam* (znamenje), *lakom*, *pitom* (pitomec), *ljubim-ec*, *vedom-ec* itd.

---

80 Zadnji dvoji nas ne zanimajo.

81 Breznik, 1916, 119.

82 Ibid.

83 Breznik, 1916, 154–155.

Particip prezenta oz. deležnik sedanjega časa se lahko po Brezniku rabi tudi namesto časovnega (*Grede (= ko gre) v zaton, še solnce svet pozdrav.*), načinovnega (*Tujec je odšel, ne izpregovorivši besedice.*) ali vzročnega odvisnika (*Videč (ker je videl), kako je Hanibal oslabil rimsko vojsko, ni hotel iti na ravnico.*).⁸⁴

3.3.6 Rupel, Bajec, Kolarič, Šolar: *Slovenska slovnica*, 1956

V slovnici štirih avtorjev so deležniki najprej predstavljeni pod poglavjem *Glagol* kot neosebne glagolske oblike:⁸⁵

– Deležnik na -e. – *Molčé* orožje svoje vsak si vzame. *Mrmraje* razhajajo čete vse. Glagolske oblike so prislovna določila načina, ki jih lahko izrazimo s samostojnim stavkom (*molči in vzame*) in izražajo hkratnost dejanja. Ti deležniki se izpeljujejo samo od neprehodnih trajnih glagolov z obrazilom -e, ki ostane nespremenjeno v vseh številih in za vse spole, t. j. ta deležnik se rabi *prislovno*.

– Deležnik na -č. – Po vasi se je razlegel *vabeč* in *proseč* glas. Glagolske oblike so prilastki, ki se z odnosnimi samostalniki ujemajo v spolu, sklonu in številu, ali pa prislovna določila načina, ki jim ostane obrazilo nespremenjeno. Izraža dejanje, ki se godi hkrati z drugim dejanjem; delamo ga z obrazilom -č samo od nedovršnih glagolov in se rabi pridevno ali prislovno; od dovršnikov ga ima samo glagol *reči*: *rekoč*.

– Tvornosedanja deležnika na -č in -e delamo iz sedanjiske osnove.

Deležniki so podrobneje predstavljeni naprej v slovnici:⁸⁶

Deležnik na -e. – *Gredé* v mesto, se je ustavil pri nas. *Skakaje* okoli hiše, si je zlomil nogo. *Igraje* narediš to danes. Te oblike so tvornosedanji deležniki na -e in v živi rabi so samo oblike nekaterih nedovršnih glagolov. V stavku nam rabijo kot prislovna določila načina, časa,

---

84 Breznik, 1916, 254–257.

85 Povzeto po: Rupel, Bajec, Kolarič, Šolar, 1956, 177–181.

86 Rupel, Bajec, Kolarič, Šolar, 1956, 232–234.

dopustitve in vzroka, poudarek pa je na hkratnosti obeh dejanj. Kadar ima deležnik poleg sebe kako prislovno ali predmetno dopolnilo, ga ločimo z vejico od osebnega glagola.

Deležnik na -č. – 1. Njegov pogled je bil *proseč*. Nikar se ne boj, saj čuva *ljubeča* te mati! Za tabo solz potok *lijoč*, oči *gasnoče*, cvet *venoč*. Oblike so tvornosedanji deležniki na -

, ki jih delamo samo od nedovršnikov; od dovršnikov ga ima le glagol *reči*: *rekóč*. Po osnovi in izvoru so to glagolske oblike, po obrazilih in stavčni rabi pa pridevniki; v stavku nam rabijo kot prilastki ali samostalno rabljeni pridevniki in se spreminjajo oblikovno kakor drugi pridevniki, le stopnjevanja z obrazili ne poznajo. Ker imajo torej »delež« pri glagolu in pri imenih, jim pravimo deležniki (participi): včasih jim pravijo tudi glagolski pridevnik (n. pr. v srbohrvaščini). Vejico pišemo pri taki rabi deležnikov kakor pri pridevnikih.

– 2. Žena je *ljubeče* pogledala moža in ga *goreče* prosila pomoči. *Želeč* jim lahko noč, so se poslovili. Tvornosedanji deležnik na -č nam rabi v stavku tudi kot prislovno določilo; v tem primeru ohrani obliko imenovalnika edn. m. v vseh zvezah ali pa si celo privzame prislovno pridevniško obrazilo -e. Živa je le prislovna raba, pridevniška pa samo takrat, kadar je deležnik že postal pravi pridevnik. Prislovna oblika na -če je torej že prislov iz pridevnika. Primerjaj: *goreč* (= ko goriš) *prosiš* in *goreče* (kako?) *prosiš*. Rabi nam enako kakor deležnik na -e. Nadomestuje načinovne in časovne odvisnike, lahko pa tudi člen priedja: *želeč* jim lahko noč, so se poslovili = želeli so jim lahko noč in se poslovili. Vejico postavljamo kakor pri deležniku na -e. Nekateri teh deležnikov so postali pravi pridevniki: *vroč*, *rdeč*, *boleč*, *sloveč*, *mogoč*, *boječ*.

3. *Vojskujoče* se države potrebujejo denarja. Ne maram fantov, *boječih* se vsakega grma. Tudi povratni glagoli imajo tvornosedanji deležnik na -č (in -e). Naj bodo prilastki ali prislovi, ohranijo pri sebi povratni zaimek *se*.

3.3.7 Toporišič: *Slovenska slovnica*, 2004⁴

Obravnava deležij in deležnikov se s prvo Toporišičevo slovnico l. 1976, ki postane normativna in ostaja (četrti izdaja) kot taka še danes, razlikuje od prejšnjih slovnice predvsem v tem, da v slovensko jezikoslovje uvede in striktno ločuje oba pojma (deležnik, deležje), obravnava le-teh pa se v nobeni izmed štirih izdaj ne spremeni. Najprej so v poglavju *Glagol*

predstavljeni med neosebni glagolskimi oblikami, kjer so označene tem oblikam skupne značilnosti,⁸⁷ kasneje v slovnici⁸⁸ pa so deležja in deležniki predstavljeni kot:

a) Deležja na -č, -aje in -e

Deležje na -č ali -aje izraža glagolsko dejanje, ki se vrši hkrati s kakim drugim dejanjem. Deležje na -e se večinoma rabi kot prislov načina. /.../ Tak prislov se ne da razviti z določilom na desni, nemara **Molče ves dan je pridno delal.* (str. 361) Posamezni glagoli navadno nimajo vseh 15 glagolskih oblik; od sedanjiških pri nedovršnih glagolih najpogosteje manjka deležje na -e, pri vseh dovršnikih pa poleg tega sploh deležnik in deležje na -č (izvzet j e *rekoč*). Nekatera deležja so tudi del nepravlega predloga: *Glede na to ...*

b) Deležnik na -č

Deležnik na -č je pridevniška beseda, ki se v spolu, sklonu in številu ujema s samostalniško besedo. /.../ Pogosto se po izvoru deležnik oddalji od prvotnega pomena glagola in postane pridevnik /.../. Popridevljeni deležniki so lahko povedkovo določilo, navadni deležniki pa navadno ne.

V VIII. poglavju *Slovenski jezik v času* Toporišič zapiše, da sta deležnik na -č in deležje na -č oživljena, od deležja na -e oz. na -aje pa imamo le še ostanke (na -e so večinoma poprislovljeni).⁸⁹

3.4 Analiza

V analizi sem med sabo primerjala najprej latinske slovnice in kako se je skozi zgodovino spreminjal način delitve rabe participov oz. participialnih konstrukcij, potem pa sem primerjala še, kako se je poimenovanje deležnikov in deležij spreminjalo v slovenskih

---

⁸⁷ Toporišič, 2004⁴, 346.

⁸⁸ Toporišič, 2004⁴, 403–404.

⁸⁹ Toporišič, 2004⁴, 772.

slovnica. Zanimalo me je tudi, ali je Hrovat s svojim člankom in poznejšo slovnico kaj vplival na obravnavo *priložajev* (deležnikov in deležij) v naslednjih slovenskih slovnica.

3.4.1 Latinske slovnice

Po normativni latinski slovnici poznamo tri participialne konstrukcije, ki se tvorijo tudi s participom prezenta (poleg participa perfekta pasiva in participa futura), in so bile tako predmet obravnave diplomskega dela: participium coniunctum (vezni particip), ablativus absolutus (neodvisni ablativ) ter predikatni in predikativni particip. Na tak način se delijo konstrukcije šele od leta 1940, pred tem pa je bila slika nekoliko drugačna.

Participium coniunctum v prvi obravnavani Hrovatovi slovnici (1876) tako sploh ni določen, bi pa sem spadala *priložaj*, ki se uporablja kot atribut v *jednotem stavku*, in appositiven priložaj. V naslednji, Tominškovi slovnici (1906), se konstrukcija že poimenuje, Pipenbacher (1910) pa bolj sledi Hrovatovi delitvi in tako definira posebej artibutivno in apozitivno rabljeni particip. Slovnica štirih avtorjev (1938) prav tako najprej definira rabo participov (artibutivno in apozitivno), nato pa poimenuje in označi participium coniunctum, a le glede na to, katere odvisnike nadomešča in kako se prevaja v slovenščino. Že naslednja slovnica, skupno delo Južniča in Korbarja (1940) pa poimenuje in določi participium coniunctum na način, ki se je ohranil še v naslednjih dveh slovnica (1952 in 1976), najnovejša, Čeponova slovnica (2005) pa atributivno rabo participia coniunctuma obravnava pod *nominalno rabo* participa.

Ablativus absolutus je pri Hrovatu imenovan kar *absolutni particip*, ki sestavlja skrčeni stavek, Tominšek pa ablativus absolutus poimenuje in poda primer prevajanja konstrukcije iz slovenščine v latinščino. Naslednja, Pipenbacherjeva slovnica tudi poimenuje konstrukcijo in razlaga, da se rabi kot apozitivni particip, prav tako tudi slovnica iz leta 1938, ki pravi o absolutnem ablativu, da nadomešča iste stavke kot ptcp. coniunctum. Južnič-Korbarjeva slovnica leta 1940 prvič loči konstrukcijo ablativus absolutus glede na to, ali jo sestavljajo *samostalnik/zaimek s participom* ali *samostalnik/zaimek s samostalnikom ali pridevnikom brez participa*. Tako je ta participialna konstrukcija obravnavana v vseh naslednjih slovnica.

Predikatni in predikativni particip (prezenta) je skozi zgodovino latinskih slovnica deležen največ sprememb, saj avtorji niso enotni, kam naj uvrstijo substantivirano rabljeni particip, particip s pomožnim glagolom *esse* ter sedanji deležnik ob glagolih neposrednega čutnega zaznavanja in glagolih slikati, upodabljati, opisati, navajati. Hrovat tako določi prvi dve rabi

participa kot particip v *jednotem stavku*, skupin glagolov pa posebej ne omenja. To rabo prvi posebej določi Tominšek (1906) pri *participijih pri dvojnem objektu*. Pipenbacher (1910) rabo participa ob glagolih imenuje *predikativni particip*, posebej pa ne razlaga substantivirano rabljenega participa ali participa s pomožnim glagolom *esse*. Ta dva participa opredeli naslednja slovnica (1938) kot *predikativno rabljeni particip* v nominalni zvezi s pomožnim glagolom *esse* in v akuzativu kot dvojni objekt glagolov neposrednega čutnega zaznavanja ter umetniškega oblikovanja. Južnič-Korbarjeva (1940) slovnica imenuje tretjo konstrukcijo s participom kot *predikativni particip*, ki se deli na predikativni atribut, predikatnik ter rabo ob prej omenjenih glagolskih skupinah. Naslednja, Južnič-Koprivova (1952) slovnica pa določi le prvi dve rabi, samostalniška raba *ptc. prez. se* omeni v opombi št. 2., raba ob skupinah glagolov tudi ni več predstavljena samostojno, temveč spada pod *predikativni particip*, ki se rabi kot *predikativni atribut*. Torej je bila takšna delitev prevzeta v Koprivovo slovnico (1976), najnovejša (2005) pa ločuje nominalno rabo, ki je bila v prejšnjih slovnica imenovana substantivirana, ostalih posebnosti pri rabi pa ne omeni (verjetno zato, ker je oklikovana kot šolska slovnica).

3.4.2 Slovenske slovnice

V slovenskih slovnica je poimenovanje deležnikov in deležij sprva nekonsistentno; takšno poimenovanje določi šele Toporišič I. 1976 v prvi izdaji *Slovenske slovnice*. Prav tako se razlikuje obseg obravnave deležij in deležnikov v slovnica skozi zgodovino – nekateri slovničarji jim posvečajo več, nekateri pa manj pozornosti.

Po normativni Toporišičevi slovnici ločujemo latinske participe v dve skupini, na deležja in deležnike. Deležja na *-č*, *-aje* in *-e* izražajo hkratno glagolsko dejanje, večinoma pa se jih rabi kot prislov (načina) in se jih lahko razvije v samostojni stavek. V rabi je nekako le še deležje na *-č*, deležja na *-e* oziroma *-aje* pa so večinoma poprislovljeni in jih ne dojemamo kot deležja; deležniki na *-č* pa so pridevniške besede, ki se v spolu, sklonu in številu ujemajo s samostalniško besedo.

Vsem slovenskim slovnica je skupno več lastnosti; to, da deležja in deležnike obravnavajo pod poglavjem *Glagol*, a poimenujejo in razlagajo jih vsak drugače. Deležniki in deležja se tvorijo iz nedovršnih neprehodnih glagolov – izjema sta *delajoč* in *gredoč*, ki se ju tvori iz dovršnih glagolov – in so neosebne glagolske oblike. Kljub temu, da njihovo poimenovanje zavisi od slovnice do slovnice, se jih v vseh loči tako kot to počne normativna slovnica – ali se

jih uporablja pridevniško (in se zato z odnosnico ujemata v spolu, sklonu in številu) ali prislovno. Ko jih izrazimo prislovno, jih lahko izrazimo s samostojnim stavkom (časovno, vzročno, namenilno, dopustno, pogojno, načinovno prislovno določilo), v odvisnosti z dejanjem v glavnem stavku pa deležja izražajo istodobnost, včasih lahko tudi prihodnost (*bodoč*). Za razliko od latinskih participov slovenskih deležnikov ne stopnjujemo. Vse slovnice tudi omenjajo, da v govorjenem jeziku to niso najbolj pogoste oblike in jih še največ uporabljajo literati pri pisanju (in prevajanju), bolj pogoste so njihove »daljše« oblike, prislovna določila ali pa so deležniki v rabi kot pridevniki.

Vodnik razdeli deležje na sedanji deležnik, pretekli deležnik in namestno deležje; torej je deležnik del deležja, ima pa podobo pridevnika ter pridevniške in glagolske lastnosti.

Malavašič (1849) in Janežič (1858) deležje (priložaj) in narečaj postavita pod naklon glagola; deležje (priložaj) sta poimenovala to, kar mi danes poimenujemo deležje na -č (to, kar ima pridevniške in glagolske lastnosti), narečaj pa to, kar mi danes deležje na -e (kar v podobi narečja (= prislova) pokaže na stanje osebe ali stvari).

Od Šumanove (1884) slovnice naprej je podrobneje opisana tudi raba deležnikov in deležij in njihova stavčna vloga; lahko imajo vlogo prilastka, samostojno rabljenega pridevnika ali prislova. Najpodrobneje so deležja in deležniki opisani v Breznikovi slovnici (1916) in slovnici štirih avtorjev (1956), v naslednji, Toporišičevi, pa že precej manj – glede na to, da so vsi avtorji poudarjali, da jih v praksi ne uporabljamo, se mu je najbrž zdelo bolj logično, da izpostavi le najpomembnejše karakteristike. Poleg tega sta Breznik in Šuman edina, ki omenita, da je imela slovenščina tudi trpni deležnik sedanjega časa, ki se je ohranil v nekaterih besedah (*znam* (znamenje), *lakom*, *pitom* (pitomec), *ljubim-ec*, *vedom-ec* itd.), in da se je uporabljalo tudi trpno obliko glagolov, za katere je Breznik dejal, da se v njihovi obliki ne sme izpuščati zaimka *se* (npr. s *tresočimi* rokami; bolje: s *tresočimi se* rokami).⁹⁰

Hrovat je v članku (1862) priložaje veliko podrobneje razdelal kot kateri koli slovenski slovničar, saj jih razdeli na podoben način, kot so razdeljeni v latinskih slovnica. Z namenom, da prikaže razliko med priložajem na -č in priložajem na -e, je Hrovat razdelil rabe obeh oblik na več delov. Rabi priložaja -č je določil 7 pomenov (atributivni, predikativni priložaj, priložaj v predikativnem pomenu, substantiviran priložaj, priložaj kot okrajšan predikat, *ležeče + biti* (pomen Verbi finiti), misleč, gredoč in rekoč pa je dal v svojo skupino),
90 Breznik, 1916, 155.

priložaju na *-e (-aje)* pa je določil 5 rab (kot temporalni priložaj, dodjavni (načina, namere), kausalni/vzročni, instrumentalni priložaj, v svojo skupino pa je dal *hote-nehote*, ki v določenih pozicijah v stavku tvorita koncesivni priložaj (cum concessivum)).

Očitno se je zgledoval po latinski slovnici (latinski termini, tudi nemški termini in primeri, pri čemer se pozna duh časa), vendar se njegova nomenklatura ni prijela; je pa zagotovo usmeril pozornost na rabo deležij in deležnikov, saj so se pred njim Vodnik, Malavašič in Janežič teh rab (v primerjavi s Hrovatom) zgolj dotaknili. S to analizo je prišel do več zaključkov o rabi priložajev, ki so jih kasneje na krajše povzeli njegovi nasledniki, saj nihče ni več priložajev/deležij tako podrobno razdelil, le Šuman je v svoji slovnici napisal:

*... rabljen deležnik sedanjиков tvorni stoji časovno, vzročno, namenilno, dopustno, pogojno, ter ima v pristavnem postavljenju bez razločka prislovno ali priložno končnico.*⁹¹

Večina kasnejših slovnice se Hrovatove razdelitve dotakne v poglavju o prislovnih določilih, saj omenijo, da se lahko namesto le-teh uporabi deležnike/deležja (npr. Namesto zavisnika sme stati tudi deležnik sed. in tvornopret. časa, n. pr. *Grede* (= ko gre) v zaton, še solnce svet pozdrav. – In vas *porazivši* (= ko so vas porazili), so divjali Turčini naprej (Ašk.).⁹²

Normativna *Slovenska slovnica* Hrovatove nomenklature ne pozna; ker pa je podobna razdelitev rabe participa prezenta v normativni Koprivovi latinski slovnici, lahko sklepamo, da se je Hrovat v svojem članku ravnal po latinskih slovnicih. Mogoče se njegova razdelitev priložajev ni obdržala tudi zaradi vedno manj pogoste rabe deležij in deležnikov v govoru (za razliko od latinščine); tudi sam je napisal: »...raba ima historično veljavnost v vseh jezikih.«

---

91 Šuman, 1884, 198.

92 Breznik, 1916, str. 254.

4 Zaključek

Cilj in namen mojega diplomskega dela je bil prikaz poimenovanja in rabe sedanjih deležij in deležnikov ter participa prezenta v slovenskih in latinskih slovnica pisanih v slovenščini, hkrati pa sem tudi primerjala uporabljeno nomenklaturo.

Z analizo slovnice sem ugotovila, da je obseg obravnave participialnih konstrukcij, v katerih se uporablja particip prezenta, v latinskih slovnica na splošno obširnejši kot obravnava deležij in deležnikov v slovenskih. Participi prezenta (participi nasploh) so bili v pisanem latinskem jeziku namreč več rabljeni, saj je le-ta težil k zgoščenemu izražanju. V poimenovanju participialnih konstrukcij ni večjih razlik, saj je latinski jezik mrtev jezik in se tako že stoletja ne spreminja. Razlike se pojavljajo predvsem pri tem, katere rabe participa (prezenta) so avtorji slovnice šteli pod konstrukcijo *participium coniunctum* in kako so imenovali rabo participa, ki jo danes imenujemo *predikatni in predikativni particip*.

Poimenovanje slovenskih deležij in deležnikov, takšnih kot jih poznamo danes, je uvedel šele Toporišič v Slovenski slovnici 1976. Pred tem sta se ti glagolski obliki imenovali sedanji deležnik in namestno deležje (Vodnik), deležje in narečaj (Malavašič), deležje oziroma priložaj in narečaj (Janežič), od leta 1884 pa ga slovnica poimenujejo samo kot tvorni deležnik na -e in -č in le-te naknadno opredelijo glede na njihovo rabo v stavku (pridevno, povedno ali prislovno).

Glede na Hrovatov članek, ki sem ga uporabila kot izhodišče, pa me je zanimalo, kako so različne rabe participa prezenta, glede na to, katere odvisnike lahko nadomestijo, poimenovane. Predvidevamo lahko, da je na njegovo razdelitev rabe *priložaja sedanjega časa* vplivala latinska slovnica, saj se v teh poimenuje predikatna, predikativna, substantivirana raba *ptcp. prez.* ter raba participa z glagolom *esse (biti)*. V slovenskih slovnica pa rabe niso poimenovane, avtorji imenujejo in naštejejo le odvisnike, namesto katerih lahko stoji participialna konstrukcija.

5 Povzetek

V svoji diplomski nalogi sem se posvetila obravnavi sedanjega deležnika (participa presenta) v latinskih slovnica, ki so bile v rabi v slovenskih šolah od 19. stoletja naprej, in t. i. sedanjih deležij na -č, -aje in -e ter deležnika na -č v slovenskih slovnica iz istega obdobja. Za svoje delo sem uporabila osem latinskih in sedem slovenskih slovnica, iz katerih sem izpisala opise, poimenovanja in rabo participi presenta oziroma deležnikov in deležij.

Namen kontrastivne analize je bil prikaz obravnave participi in deležja in deležnikov v slovenskih in latinskih slovnica in morebitna ugotovitev vpliva latinskih slovnica na slovenske. Participi presenta je v latinskih slovnica obravnavan približno v enakem obsegu in natančnosti (kar je sicer odvisno tudi od namena same slovnice) ter z istimi ali vsaj podobnimi poimenovanji, avtorji opisujejo njegovo obširno rabo in podajajo tudi primere prevajanja participi presenta iz latinščine v slovenščino in obratno. Slovenske slovnice pa niso bile enotne glede poimenovanja deležnikov in deležij, ki jih je tako poimenoval Toporišič, temveč so se poimenovanja zanje nekoliko razlikovala. V starejših slovenskih slovnica so deležja in deležniki veliko bolj podrobno obravnavani kot v normativni, kar kaže na morebiten vpliv latinskih slovnica na slovenske, predvsem pa na izginjanje sedanjih deležnikov in deležij iz rabe, kar slovničarji tudi povejo.

6 Viri in literatura

- p. Ladislav Hrovat: Priložaj sedanjega časa. *Slovenski glasnik* V/3–4 (01.03.1862, 01.04.1862). Celovec: 1862. 89–94, 134–139. Dostopno tudi na <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-I5LEO3E4>> in <<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-SO2DITG0>>.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 2000 (elektronski vir). Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dostopno na spletnem naslovu: <<http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>>.
- Šuman, Josip: *Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni*. V Ljubljani: Matica slovenska, 1881.

6.1 Slovenske slovnice

- Breznik, Anton: *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1916.
- Janežič, Anton: *Slovenska slovnica za slovenske učence gimnazijalnih in realnih šol*. V Celovcu: založil Eduard Liegel, 1857.
- Malavašič, Franc: *Slovenska slovnica za prve slovenske šole v mestih in na deželah*. Ljubljana: Blaznik, 1849.
- Rupel, Bajec, Kolarič, Šolar: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1956.
- Schreiner-Bezjak: *Slovenska jezikovna vadnica za tesno združeni poduk v slovnici, pravopisu in spisju*. Na Dunaju: F. Tempsky, 1903.
- Šuman, Josip: *Slovenska slovnica za srednje šole*. Celovec: Družba sv. Mohorja, 1884.
- Toporišič, Jože: *Slovenska slovnica*. Maribor : Obzorja, 1976¹, 1984², 1991³, 2004⁴.
- Vodnik, Valentin: *Pismenost in Grammatika za perve šole*. Ljubljana: natisnil L. Eger, 1811.

6.2 Latinske slovnice

- Belec, Franc, Jere, Frančišek, Omerza, Franc, Strupi, Alojzij: *Latinska vadnica in slovnica za 2. razred klasične in 6. razred realne gimnazije*. Ljubljana: Banovinska zaloga šolskih knjig in učil, 1938.
- Čepon, Robert: *Mala latinska slovnica*. Ljubljana: Modrijan, 2005.
- Hrovat, Ladislav: *Latinska slovnica za slovensko mladež*. Novo Mesto: Natisnil Vincenci Boben, 1874.
- Južnič, Rudolf, Kopriva, Silvester: *Latinska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1952.
- Južnič, Rudolf, Korbar, France: *Latinska slovnica*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1940.
- Kopriva, Silvo: *Latinska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1976.
- Pipenbacher, Josip: *Latinska slovnica*. V Ljubljani : Natisnila Učiteljska Tiskarna, 1910.
- Tominšek, Jos.: *Latinska slovnica*. Ljubljana: Natisnila In Založila Ig. Pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1906.

7 Priloge

1. Članek: p. Ladislav: *Priložaj sedanjega časa*;
2. Primer vaje za prevajanje participa iz latinščine v slovenščino in obratno iz *Latinska vadnica in slovnica za 2. razred klasične in 6. razred realne gimnazije*. 1938, str. 28.
3. Izjava o avtorstvu.

Priloga 1

Priložaj sedanjega časa.⁹³

(Spisal P. Ladislav.)

V slovenščini imamo za sedanji čas dva priložaja. Eden ima končnico č (oč, jo , eč), drugi ima e (é, aje). Miklošič (III. §. 322.) je pokazal, da so razne oblike enega naklona in da imata oba priložaja podlago v staroslovenščini. Znano je tudi, da je starosl. шт=č in naš é je=A, ki včasih namestuje ы (Miki. asl. §. 134); in ker rabi sedanja slovenščina v prilogah razun nominativa skoz in skoz staroslovensko sestavljeno obliko – definite Form – mesti nominalne (Met. p. 194. cf. Mikl. III. §. 316.), podoba je nekako, da se naslanja raba našega priložaja s končnico č na taisti način. Kdaj pa imamo pisati oč, joč, eč in kdaj é, aje, to določiti gre oblikoslovju, poskusiti hočemo tu le, se li dá ali ne najti syntaktični razloček teh dveh oblik. Vidili bomo, da imajo nekteri priložaji obedve obliki, toda v raznem pomenu, nekteri pa le eno samo in scer ne iz pomanjkljivosti jezikove, ampak ker raba zahteva le eno obliko: kajti česar raba ne potrebuje, jezik ni izrazil.

Da nam bode razviden razloček med pomenom obeh oblik, pogledjmo, kako rabi sedanja pisava priložaje ter si vzemimo v pregled stavke, ki imajo priložaje s končnicami e in č.

A. é, aje.

1) Naj nam bodo v prevdarek na priliko taki le stavki: *Premišljevaje* (dum cogitat) življenje svoje in poslednje reči, zasliši ropot v prvi izbi. Navr. Zajec zmerja lesico zavolj tistih besedi, ki jih je memo *gredé* (praeteriens) slišal. Met. To *govoré* (ea dicens) nasloni svojo glavo na njegove junaške persi. Glasn. – Tu imamo v enem stavku dvoje djanje; glavno djanje se godi med drugim, ki je v priložaju in priložaj naznačuje le čas glavnega djanja, ker namreč *pové*, kdaj se je godilo glavno djanje. Tu vselej lahko pristaviš takrat – *ko, med tem – ko*. Ta priložaj imenujmo *temporalni*.

Primeri še te le: *Potovaje* (iter faciens) pride v veliko hosto in *gredé* po nji (silvam peragrans) najde sivo staro deklino pod germom, kjer spi. Še bolj je ranila Frideriku serce žalostna novica, da mu je umerl v ječi brat, ki je bil ž njim vred vjet, *bojevaje* se (in pugna) za njega. Toliko je upal Ludovik Frideriku, da mu je hotel, *spravljaje* se (arma illaturus) nad Pruse, izročiti vso moč. Ver. *Begaje* (in fuga) je prišel z nekim drugim imenitnim vojvodom v roke Albancom. Ver. Čez mestni prag *stopaje* (dum) izroča se Bogu. Cegn. Ženska *gredé* (in via) nitko slini in svedra. Nov. Ne zamerite, *gredé* (discedens) od vas, poprej gospó sem prašal. Ga nisem vidil, moj gospod, ne tje, ne les *gredé* (rediens). Kos. Prav mi je, reče košuta *umirajé* (agonizans), ker sem se nad svojo zavetnico pregrešila. Met. *Končaje* (dum perorat) roke dvigne in stisne dlan na dlan. Kos.

2) Drugačnega pomena je priložaj, ki naznanja djanje med glavnim djanjem, in ki služi le zato, da glavno djanje bolj naznači, n. prez.: Kako uro se pomenkovata pri bokalu, *barantaje* (negotiantes) in *naročevaje* si eden drugemu to in uno kupiti. Terd. Virgiljeve Ekloge je nekdo pikal *govoré* (his verbis): Dic mihi Damoeta etc. Ver. Sestradan volk vse kraje obleze živeža

93 Priloga je transkripcija članka iz 3. in 4. številke 5. letnika *Slovenskega glasnika*. V zapisu sen se poskušala izvirniku čim bolj približati, le zaradi boljše preglednosti sem med odstavki pustila večji razmik, besede, ki so v izvirnem članku zapisane z večjim razmikom med črkami, pa sem tu postavila v poševni tisk.

iskaje (quaerens). Met. Vstane, odpre škrinjo denarjev in začne metati po izbi zgoli cekine, *govoré* (clamans): Kakor meni danes idr. Ver. – Tudi tukaj imamo dvoje djanj, toda priložaj je le pridjan, da glavno djanje bolj opiše in pokaže ali njega namen, ali način, kako se godi, ali pa ga dalje izpelje ter pové, v čem glavno djanje obstoji in kaj se še vmes godi.

Taki stavki se dajo vselej razkrojiti na posamezne oddelke, n. prez.: volk oblazi vse kraje, da bi si živeža dobil; je napadal Ekloge s tem, da je djal; sta se pomenkovala in njih govor je bil o barantanju; je metal cekine, in vmes je govoril to in to. Marjeta je pogledovala proti nebu, sama *nevede* zakaj, (pa ni vedla – ohne zu wissen warum).

Ta priložaj bi znali imenovati *dodjavni* priložaj (ergänzendes Particip.) ker dodene način, namen, namero, zapopadek glavniga djanja.

V to versto gredó stavki s priložaji, ki so kakor v teh: Voda se šumé (cum sonitu) razgerne pod njima. Nov. Sprehaja se po bregu *pregledovaje* (lustrans), ali je vse dobro popravljeno, *popraševaje* za to in uno, in *ukazovaje* brodnikom za drugi dan. Prašam Šimna, ali ima zdaj kako pravico, pa mi reče *krohota* se (sломachans): kako pa da! Nekteri so šli po svetu radovoljno *preselovaje* se iz vasi do vasi po raznih službah. Turki so po deželi razsajali *sožigaje* (igne vastantes), česar se je iskra lotila, *pokončevaje* in *moré*, kar se je le gibalo. Terd. Vse se poskrije in pozapre svoje hiše, *čakaje* (ut viderent), kaj bo iz tega. Vert, Ris zalezuje plen po mačje, *mahaje* po malem z repom (cauda ludens). Br. *Pojé* (canentes) gredo serčni vojaki nad sovražnika v boj. Nov. In zapre se grad *škripaje*. Za njim pritisne ljud *kričaje* (cum clamore), shodiša krog *napolnovaje*. Do neba *brizgaje* se megla kadi. In pride – *vriskaje* (exultans) ga truma ospè. Na peč *kazaje* v strašen plam sta rekla: Tega sva shranila. To čuje imeniten knez – *smejé* pristavi: Škoda res idr. Čuj! vihar donečih glasov bliža se *vervraje*. Kos. K temu oddelku spadajo tudi tisti priložaji, ki kažejo telesne razmere ali pa dušne občutljeje osebe med djanjem – Zustand – n. p. *Klečé* je očeta za zamero in za odpušanje prosil. In še dolgo se pogovarjata za mizo *sedé*. Lenuh *ležé* je. Zdelan človek *stojé* spi. In tak *molčé* stojiva si nasprot. Krokodil na suhom počiva in leži *zijaje*. Že spet prirentači žena z zobmi *škripaje*. To so, mu odgovori lesica *trepetaje*, moje tri želje. *Jokaje* lesica kuri toži, kakošna se ji prigodila. In žena vsa ponižana je *zdihovaje* klicala idr. To *premišljevaje* zapustim ves otožen kerčmo. Tako je venel lepi Friderik *žalovaje* in *kesaje* se.

3) Dalje je versta priložajev, ki imajo v sebi vzrok glavnega djanja: „*Vedé* (cum sciret) da je za slov. jezikoznanstvo največ pomočkov v dvorni bukvarnici, zaprosi Kopitar službe v nji. Navr. *Pečajé* se (cum versaretur) vedno z jedrom našega naroda, je Vodnik spoznal, kaj mu pridi. Nov. *Vidé* (cum vidisset) kako je Hanibal oslabil rimsko vojsko, ni htel iti Fabij na ravnico. Preveč v svojo hrabrost *upajé* (cum confiderent) so se križovci neprevidno razkropili. Ver. Mehkužnost tak glas *zaničevaje* (cum repudiet) bi rada, da bi se ji vse vklanjal. Vert. Človek sili dalje in dalje, vedno *hrepené* (ker hrepeni) po višjem in višjem. Terd. Tak rekli ste, sirovi, brez prevdarka, *skerbé* (ker skerbite) le za sé in za meso svoje. Kos. Upaje sreči svoji in *nadjaje* se (ker je upal in se nadjal) pomoči, počne nepremagani junak spet sam vojskovati se. – Vsak tak priložaj lahko spremenimo v celotni stavek z besedico *ker*, ter naredimo iz enega stavka dva. Beseda *ker* ima ravno tak pomen, kakor v latinskem cum causale. Toraj tak priložaj po pravici imenovati smemo *kausalni* (vzročni) priložaj.

Mnogokrat pa nastopi v enacih stavkih absolutni infinitiv, posebno takrat rad, kader je priložaj ob enem temporalni in kausalni, pa vendar takošen, da temporalni pomen bolj prevaguje. Ta infinitiv se slovenskemu jeziku lepo pristije, n. prez.: Ptujec *viditi* (ko-ker vidi) nas otroke plahe, hitro reče: Ne bojte se me. Vem, da je moral gospoda smertni strah *prepadati*, *viditi* (ko-ker je vidil) da močna stroga čolnič v smertni prepad naglo žene. Žabe te

silne naprave *ugledati* (ko-ker), se močno prestrašijo. To slišati (ko-ker) se vzdigne turški paša še to leto. Nov.

4) Imamo priložajev, ki zapopadajo to, s čemur se godi glavno djanje, kakor so ti le: Kobilice skušajo *plavaje* (natando) se rešiti. Z rožički *tipaje* čutijo nekteri mer esi. Kuretnina po zimi nima priložnosti, da bi zemljo *razkopaje* in *razgrebaje* po živalski piči stikovala. Nov. Srečno dete, kateremu so mati, pa tudi prvi učeniki lepo *govoré* (pronuntiando) in vmes *pripovedovaje* (narrando) dopovedali, kako treba lepo pripovedovati. Le *slišaje* in *poslušaje* (audiendo) se vadimo lepo govoriti. *Prebiraje* (legendo) dobre spise in jih glasno *govoré* (recitando) na pamet si pripravljamo pisavo. Ver. Učilo se je čisto po nemški slovnici ne *razlagaje* (explicando) samo *nalagaje*. Terd. Oznani ljudstvu Fridolin *žvenkljaje* glasno ta spomin. Kos. – V tacih stavkih naznanja priložaj djanje, s katerim se glavno djanje doverši. Če rečem, na priliko: *Prestavljuje* se bodo učenci misliti naučili, je *prestavljuje* pripomoček k cilju, kakor bi rekel s *prestavljanjem*, s tem da *prestavlja*jo, se bodo misliti učili. In tak priložaj pomenja ravno to, kar latinski abl. gerund. instr. toraj tudi mi imenujmo to obliko *instrumentalni priložaj*. Kajti zvati ga *gerundium* bi bilo preobširno, ker le en oddelek latinskega gerundia obsega.

5) Še sta dva priložaja, ki jih ni lahko uverstiti za gotovo v ta ali uni red, ker imata v eni in isti obliki razne pomene, ta dva sta pa namreč *hoté-nehoté* in *gledé*.

a. *Hoté-nehoté*. Ako si vzamemo na premislik stavke, kakoršen je ta le: Eni služijo *hoté* ali *nehoté* Napoleonu (Nov.), denemo lahko ta priložaj ad Nr. 2. ker meri na dušni stan (Gemüthsstimmung) ter naznanja v kakošni razmeri duhá se godi glavno djanje. – Ali brati je večkrat stavkov, kot: Ime kobilice izreki, mislimo *nehoté* na kobilo. *Nehoté* ostermi, ko zagleda mertvaško lice mladenča. Nov. Tu lahko spremenimo priložaj v celotni stavek ter rečemo: *akoravno neče – pa vendar; etiamsi non* –. Tu ti ima priložaj tak pomen, kakor v latinskem cum concessivum=während. Priložaj v tem pomenu bi znali imenovati, *koncesivni priložaj*.

b. *Gledé* ima včasih čisto adverbialni pomen in je =v *oziru* ter zahteva genitiv (Genit. der Berührung), postavim: *Gledé* (in Betreff) mlinskih pravic se bode deržati sedanjih zapovedi. – Včasih pa je nekako hypoteti

nega pomena in se dá razvezati tako, da narediš stavek iz njega, n. prez. *Gledé* na majhen dobiček, bi se bil travnika rad tudi zastonj znebil, to je, ko bi gledal na dobiček, ki idr; *Gledé* na dušne moči ima človek nekatere zmožnosti tako doveršene, da nobena žival tako, to je, ako pogledamo na – vidimo da ima idr. – V tem zmyslu naj bo to *hypoteticni priložaj*; toda razun *gledé* menda ni drugzega nobenega, ker v slov. ni navada hyp. stavkov kerčiti, kakor tudi dobra latinska proza svojega *si* nikdar ne izpušča.

Kot rezultat iz te razdelitve naj nam bode tale:

a. Vsak stavek s priložajem na končnico *é, aje* ima zraven glavnega djanja še drugo djanje ali pa stanje (Zustand), ki je izobražen s priložajem, to je, dvoje djanje je v enem stavku.

b. Priložaj opisuje in naznačuje vselej le djanje, nikdar osebe ter pové kedaj – kako, v kakem stanju – zakaj – s čem – se godi glavno djanje.

c. Priložaj se ozko naslanja na glavno djanje in služi le k temu, da ga bolj opiše in napolni (vervollständigt), zato mu je vselej subordiniran, in za sé nima popolnega pomena.

d. Biti mora eden subjekt, eden čas, eden kraj.

e. Subjekt je vselej djaven (activ) in opravlja ob enem dvoje djanj ali pa eno iz vzroka – v stanju, ki ravno tisti čas bivata, zato imenujemo ta priložaj priložaj *priložaj sedanjega časa* tudi tistikrat, kader je govorjenje od preteklih reči, ker naznanjamo s tem le enočasnost (Gleichzeitigkeit).

f. Ta priložaj smemo rabiti le takrat, kader je subjekt glavnega stavka v nominativu, ker je djaven (thätig) za oba glagola.

g. Tu je vendar pomniti, da nastopi včasih mesti personalnega glagola neutralni (verba neutra) ter pomakne subjekt iz nominativa v kak drugi sklon. Ker pa subjekt ostane vendar le subjekt, in tak glagol pomen personalnega glagola ima, sklada (construit) slovenščina po notranjem logičnem zaumenu ter rabi tudi tu prilož. sedan. časa, n. prez.: *Poslušaj ga se mi zdi* (= menim), da se mu mora verjeti. *Prebiraj* kaj lepega v nemškem ali kakem drugem jeziku jih mika (= želijo) to na svoj jezik prestaviti. Terd.

Nepravilno je rabiti tak priložaj v stavkih, v katerih bi imela priložaj in finalni glagol razne subjekte, n. prez.: *Pregledovaje* okrog in okrog znani in neznani svet, me naenkrat iz mojega premišljevanja zbudijo debele kaplje dežja, t. j. ko sem pregledoval – so me kaplje zbudile.

Nepravilno je rabiti ta priložaj tam, kjer bi imeli opisovati osebo ali reč ne pa djanja, n. prez.: Hočejo nas li osrečiti z omikavnimi apostoli drugega omikanejšega naroda, je treba skerbeti, da se odpošljejo vede jezik onega ljudstva, kamor nameravajo omiko nesli.– V tem stavku kaže *vedé* lastnost oseb – *taki, ki vejo = vedeči*. Tu mora biti ali adjektiv ali pa nanašavni stavek. – Ob steni stoji stara nizka omara, vsa s

ervi razjedena in *nagibaje* se na stran. – Tu je očitno reč opisana, ker je *nagibaje* zraven adjekt. *razjedena*, in kaže kakošnost omare.

Kar se pa tiče nazova (Benennung) tega naklona, ločiti je med pomenom in obliko. Metelko (p. 137) ga imenuje „gerundium“, toda to ime je preobširno in preozko; „gerundium“ je lastnija samo latinskega jezika, ki zaznamuje sklone glagolove, t. j. kader sklanja glagol kot ime (deutsch: Verbal-Substantiva); lat. gerund. gre po vseh sklonih, naš naklon s končnico *é, aje*, se pa vjema le z abl. gerund. instrum. toraj je ime „gerundium“ preobširno; in preozko je zato, ker obsega le en oddelek našega naklona s končnico *é, aje*, namreč Nro. 4. kajti kar je rečenega tlam, izrazil bi Latinec s svojim Abl. gerund. ker je znano, da ona rabi Abl. gerund. le kot Abl. instrum. ali pa s predlogi (praep.) *a, ex, in, de*. – Iz tega je razvidno, da ime „gerundium“ za nas ni, zato sem pa tudi pridjal zgoraj lat. pomen, da pokažem, da to ni vselej gerundium. – Miklošič (III. §, 322.) je izrekel, da je to particip, in ga imenuje „versteinertes Neutrum“ in to je v resnici starosl. particip, neutr. po obliki. Ker pa rabimo mi sedaj to obliko za particip za vse te tri spole in za vse tri števila, določiti nam je le še to, kako naj bi imenovali ta particip v syntaktičnem obziru. Jaz menim, ker namestuje celi stavek ter ima ravno tisti pomen, kot latinski „Participium verbale“ (das Particip als Verbale), smeli bi ga pač nazivati „Priložaj glagolnega pomena“ ali „glagolni priložaj,“ k razločku adjektivnega priložaja.

(Konec prihodnjič.)

B. č (oč, eč, joč, ječ).

(Konec.)

1. Tak priložaj zna imeti pomen attributivni, kakor v teh stavkih: *Stoječi* les se posuši tako, da se deblu skorja olupí. Doljna proti Metliki *ležeča* stran (quae vergit ad M.) je manj suše terpela; gorenje proti Novomestu *ležeče* vasi je toča zadela. Tiči v južnih krajih *bivajoči* so naj lepše pisani. *Serkajoče* koreninice so našle po vseh straneh rahlo rodovitno perst. Nov. – Tu imajo priložaji adjektivni pomen, ker značijo osebe ali reči. Priložaj je z imenom tako ozko in bistveno sklenjen, da dasta oba le en zaumen in je neobhodno potreben, da ima reč tisti pomen, ki ga mora imeti; tak pridevek imenu čisto inhaerira in ime ga že tako rekoč seboj prinese ter se po njem loči od drugih oseb ali reči tiste verste. To ti je pravi *Attributum*; v Gerškem bi moral tu imeti priložaj svoj artikel; v Latinskem bi bil stavek: *is – qui*; v Slovenskem pa imamo le v Nom. masc. karakteristični *i*, drugod se razlikuje po glasu. Spozna se po tem, da se dá spremeniti v stavek: *ta, tisti–ki*.

Takega pomena je priložaj v stavkih, kot: Kmalo dež pojde, pod streho moja se *viseča* zaperla neža je *bodeča*. Valj. Pod brazdo *ležijoča* (que est) perst je za rast mrtva. Ni res, da je naš jezik tako okoren, da bi se ne dale zapisali opravila, *zadevajoče* naše ljudstvo. Deržava *obstoječa* iz enega samega naroda ima lažjo nalogo memo druge, ki družo več narodov. Čiči blizo kranjske meje *stanujoči* govoré slovenski jezik, tisti pa, ki blizo Istrije bivajo, govoré hervaško narečje. Nov. Pijavke žive po *stoječih* vodah, ne pa po *tekočih*. – Vsacega teh priložajev premeniš lahko v celotni stavek: *tisti – ki*.

2. Priložaj zna imeli pomen praedikativni, postavim v takih stavkih: Je Turka res desetkrat več, Turjaški knez pa ni *boječ*. Hicin. V trepetu neizrečenem *zdihačoča*, z razpetimi rokami *klečijoča* gospa ji odpustiti grofa prosi. Žeml. Ona iz svojega naročja vesela vidi se dvigati drevo *cvetoče*. Kos. Poslednji žarki *zahajajočega* solnca so žalostno obsevali dva groba. Glasn. Veliko domorodcov je še, ki so vsi *goreči* za slavo naroda. Nov. Le kakšnikrat prinese veter klic s smertjo *rinajočih* nesrečnikov. – Z odpertimi usimi, z očmi ogenj *sipajočimi*, s po konci *stoječimi* lasmi je gledal tje, kjer se je dim valil. Lev. – Tudi tu je priložaj adjektivnega pomena, toda v drugačni razmeri, kakor v prejšnem broju. Tu ima ime že samo na sebi polni pomen ter ne potrebuje pridevka; priložaj mu le še pridene djanje ali stanje kot časno ali stalno lastnost, da ga bolj opiše po razmerah in zadevah; ter še nekaj od njega pové; tak priložaj ne spremeni reči v pomenu, ji le še nekaj pridene, da jo bolj naznani po okoljšinah in kaže v kakošnem stanju je oseba ali reč ravno tedaj, to je, tak priložaj je *Praedikat*.

Raba tega pravila je obširna, lesem naj denemo v razgled še te le stavke: Naš narod je bil krajnski imenovan, to je, nar na kraj *stoječ*. V Gradiši se je to mesto začelo Ljubljana imenovati, ker je na lepem in na ljubem kraji, pri vodi in pri polji *ležijoča*. Vodn. Kjer so sedaj podertije, je bil nekdan velik *sloveč* grad grofa M. Njegova čista in gladko *tekoča* beseda je mečila serca poslušavcev. Predrage sestrice! *bliščeče* ko jutranjega sonca žar. Tom. Hoté ali nehoté se zibelki bližam in vidim *spijočega* otroka. Glasn. Leži lev v svojem berlogu stegnjen, kakor *umirajoč* človek. Met. Zakaj si tako *molčeč*.

3. Velikrat se rabi priložaj v praedikativnem pomenu v stavkih, v katerih praedikata ravno ni treba k razumljivosti, priložaj pridene lastnost, ki jo reč sama na sebi po natori ima. Taki pridevki služijo le k temu, da domišljijo bolj oživé in da se človekova misel dalje pri reči mudi, ali pa so zgolj kin

govoru. Na priliko: Lenuhov in razujzdancov se ogiba vsaki stan, kakor *bodečega* ternja ali *žgeče* koprive. Drobn. – Da ternje *bode*, da kopriva *peče*, to vé vsaki; tak pridevek nič novega ne pove, le govor zaljša in kinči. Gramatkarji zovejo to *Epitheton ornans* ali *otiosum*. Te epitheta rabijo posebno pesniki radi.

V izgled nekaj stavkov: *Tekoča* voda stala kakor jez. Klan. Kerdelo *leteče* seda v valove *bežeče*. Lev. Prišel bo piš, cveticam lomil krone *cvetoče*. Ni mogel preboleti *skele ih* serčnih ran. Zagleda minarete *moleče* v sinji zrak. Cegn. *Goreči* mu treski ob čelu germé. Vil. Tegoten in divje je gledal v *švigajoči* plamen. Čudna tihota je ležala na morju, le *pluskajoči* valovi si šeptajo. Glasn. Vgasne oblakov *kipeči* pritok. Vžiga oblake *bliskeči* požar. Zraven *stermeče* višave pa zije tudi pogube globoki prepad. Dajala bo (rodovina) času *begočim* ime. Dika in slava tebi, ki prideš solncu *bliščečemu* enaka. *Žareči* plam sedinjene germade naj se deli v razcepa strašna dva. Kos.

4. Priložaj zna imeti pomen samostojnega imena (priložaj substantiviran) n. prez. Vsi memo *gredoči* so se mu smejali. Domovina je medsobna zaveza ljudi kot ljudi, mestnjanov, rodbine, *zapovedajočih* in podložnih. Nov. Vzeti če mi sivo glavo mojo in pobiti vse *živeče* v gradu. Cegn. Kakor nanese misel *govorečega*. L. Mir in posluš *stoječemu* gre. Kos. – Priložaj v tem pomenu naznanja vselej celo versto oseb, zatoraj je tudi le bolj v množnem broju v navadi;

če se pa rabi katerikrat v enojnem broju, je vendar le splošnega pomena ter naznanja osebe po djanji in jih deva v eno versto več skupej.

Kot samostojno ime se more rabiti priložaj po vseh sklonih, razun imenovavnika v enojnem broju (Nom. sing.), tu se pa vselej pridene beseda *človek*, zato da ni pomote in da se ne premeni s prilogom, kajti to tirja konkretni značaj slov. jezika. Ko bi rekel na priliko: „*Molčečemu* se ni bati da bi razpertije delal“, je to razumljivo in vsaki bo vedli, da je govorjenje od *molčečih* ljudi sploh; ko bi pa rekel: „*Molčeč* ne dela razpertij“, ni razločno in precej boš prašal: Kdo? tu se mora pridjali »*molčeč človek*“.

5. Priložaj namestuje včasih celi stavek, ki bi se lahko izrazil z nanašavnim zaimenom (Relat. qui, quae, quod) toda ker meri le na značaj osebe, skerčita se stavka dva v enega. n. prez. Starec ugleda mertvo truplo *ležeče* na pesku kraj morja (ki je ležalo). S to dušo in telo *popačijočo* (ki pači) nasledbo se združi še nagnjenje k terdovratnosti. Nov. In ženske in možki okoli *stoječi* (ki so stali) na krasnega zrejo mladenča. Kos. Če kdo želi dokazov mu moremo postreči z besedami samih Nemcov, *terdečih* (ki terdijo) da Slavjani se morajo ponemčiti. Nov. Sprosti vragov nas *preganjajočih* (ki nas preganjajo). Lev. Vsliši glase k tebi *upijoče* (ki vpijejo). Idem. – Taki priložaji imajo pomen celega stavka v sebi, ker pa celi stavek le na to meri, da reč ali osebo bolj naznači, skerči se v eno besedo in pridene kot praedikat – imenovali bi ga znali *okrajšan praedikat*. Pomniti je še to, da ta priložaj med ljudom ni v navadi, je lastnina pisateljev. Ogibati se ga je takrat posebno, ko bi se stavek preveč potegnil in ko bi več enakoglasnih sklonov vkup prišlo, n. prez.: S *to dušo* in *telo popačijočo* nasled *bo* (kakovonija!)

6. Še je druga versta priložajev, ki so nekako podobni unim v A) n. prez. *Govorečemu* (ko sem govoril) gori v neugodnih okolšinah ste mi po nevedoma ušle dve besedici. Stermo *gledečemu* (ko gledam) mi pride na pamet, da ima gostivničar vendar le prav. Nov. – Tu se godi ob enem, na enem kraji dvoje djanj. (= A. 1.), toda sta dva subjekta in djanje izraženo s priložajem karakterizira osebo ne pa djanja – to jo Particip Verbale *sklonjen* (deklinir.) in obrnjen na osebo.

7. *Ležeče* + biti je glagol (interest) n. prez. Na tem je silno veliko *ležeče*. – Ravno tako kakor ima latinski *Particip* + sum pomen Verbi finiti, post. Albinus *fuit* temporibus *callidissime inserviens* (inserviit). Nep.

Taka je raba priložajev po posamesnih oddelkih. Povzamimo sedaj še splošni pomen iz vsega do zdaj rečenega.

a) Priložaj s končnico

opisuje osebo ali pa reč, nikdar ne djanja.

b) V takih stavkih opravlja subjekt le eno djanje, toda pridene se še subjektu ali pa objektu ali djanje ali stanje (Zustand), kot stalni ali kot začasni pridevek, da ga bolj naznači po razmerah. In ta pridevek je izražen s priložajem

.

c) V stavkih z dvojim djanjem se sme rabili le takrat, kader pride subjekt zavolj impersonalnega glagola v razne sklone (stermo *gledečemu* mi pride na pamet. 6.); in takrat, kadar sta dva stavka z raznima subjektoma in glagoloma v taki razmeri, da se zaimé enega nanaša na subjekt družega, kakor v tem: *Govorečemu* o neugodnih okolšinah ste mi ušle dve besedici. 6.) – Celi stavek (ko sem govoril) se nasloni kot takratni značaj na zaimé glavnega stavka. Tu ima stavek ravno tisti namen, kakor drugod ena beseda – prilog –, da namreč osebo karakterizira, zato se pridene v priložaju z ravno tistim sklonom.

d) Razloček med priložajem na

in na *e* se vidi v izglelih kot: Bolje mu je bilo *stoječemu* pred Saragoso v vojsknem redu, *pričakovaje* vsaki čas, da ga bodo podzemeljski podsipi bruhnili v zrak. Levč. – Ta stavek so dá razdeliti na dva kampa, α) ; bolje mu je bilo, ko je stal, β): je stal pričakovaje. α) gre skerčen *stoječemu* na osebo – po B. 6.); v β) gre *pričakovaje* na glagol *stal* – A. 2.)

e) Ker služi priložaj s končnico

sploh le v značenje osebe ali reči, smemo ga pač zvati „*adjektivni priložaj* (Particip ali Adjektiv.)

f) Priložaj sedanjega časa je le eden; *e* in

ste njegovi dve obliki po različnem pomenu. In scer *e* je Nominativ za vse spole in za vse števila, namreč kot Partic. Verbale, kajti tu gre na glagol in ker je za dva glagola le en subjekt se ni dvoumja bati. Č je v Nominat. vselej adjektiv, v drugih sklonih (Casus obliqui) zna biti ali adjektiv ali pa tudi dekliniran *e*, kakor je v B. 6.

g) Da je

res adjektivnega pomena se vidi iz lega, da so nekteri priložaji se čisto v adjektive spremenili, n. prez. *vroč* (vreti), *bodeč* (bosti), *dereč* (derem), *goreč* (gori), *cveteč* (cvesti), in veliko družih.

h) Ker rabimo v sedanji slovenščini pri prilogih povsod razun Nom. sing. masc. staroslovensko sestavljeno obliko – definite Form – prikaže se v našem priložaju kot adjektivu tisti $\text{шт}=\text{č}$ že v Nominat. Naš

je tedaj ali adjektiviran ali pa dekliniran *e*.

i) Kdaj je rabiti ta ali una oblika, kaže po tem, kar smo rekli, notranji pomen stavka. Včasi je govorečemu na volitev, kakor namreč če glagol obrniti na osebo ali na djanje; posebno v množnem številu nastopi rad dekliniran *e*, to je

. Postavim: Pozabili bomo razpertije *nadjajoči* se (se nadjaje, ker se nadjamo. A. 3. da ne bomo nikdar več navskriž misel. Ali so to domorodci, ki *želeči* čast doseči, trobijo v svet *kričeči* (kriče A. 2.) – V enojnem broju (sing.) je bolje rabiti *e* kakor

, ako ni očividni adjektiv, n. prez. Bodi si zvest, bravec, da sem iz dobrega namena, za tvoj dušni prid *skerbijoč* (skerbeč) to lesem postavil. Dan. – V tem izgledu je gledati na pomen besede *skerbeti*, ako čem naznaniti, da je *skerb* za tvoj prid moja stalna lastnost, je prav rečeno *skerbijoč* (skerbeč) = *skerven*; ako pa je misel ta, da sem to zapisal, *ker ravno sedaj skerbim*, bi moralo biti *skerbé*, *ker skerbim*, *da skerbim* A. 3.

Preglejmo še nekaj nepravilnih stavkov, da nam bodo navedene pravila bolj razvidne, na priliko te le:

Preradi zanemarjamo i, *prestavlajoči* glagole četrte verste v šesto. – Mora biti *prestavljae*, ker se ne da na osebo obrniti, ampak gre na glagol, ta gre k A. 1.

David je napadla velika žeja. To *videč* se trije njegovih vitezov serčno podajo po sred sovražnih čet k studentu. – Mora biti: To *viditi*, *ko – ker so vidili*, ta spada v A. 3.

Deržinska mati *klečeč* pred njim prosi milošinje. – Mora biti: *klecé*, ker spada k A. 2.

Stal do solz sem ganjen pred njo. *Videč* to vladika mi reče. – Vladika je ravno zdaj vidil in le enkrat vidil in ker je vidil, je djal, toraj bolje: to *viditi*, *ko – ker* – po A. 3.

Vzdigovali so Turki desnice in vpili, *klicajoči* Alaha, *preklinjajoči* in zmerjaje kristjane. – Turki so le takrat klicali in kleli, to naznanja tukaj, v čem je obstalo vpitje, toraj biti mora priložaj s končnico *aje* po A. 2.

Nekteri gospodarji so bili zastran upora k napravi šole od okrajne gosposke kaznovani, *vedoč*, da jih ne more in ne bo v šolo nihče silil. – Kdo je *vedoč*? gosposka? ali gospodarji? Na gosposko *vedoč* ne more iti; na gospodarje pravilno tudi ne, ker je subjekt terpiven; niso bili

kaznovani zato, ki so vedili, temveč ker so se upirali. Pri lej skladbi se priložaj še celo rabili ne more.

Še imamo opomniti treh glagolov, ki v priložaju s končnico

niso ravno pravilni, ki jih je pa raba (Sprachgebrauch) vpeljala ter pravilne naredila, kajti raba ima historično veljavnost v vseh jezikih.

α) *misle*

(po domače miselč) n. prez. *Misleč* da je gospodar prišel, gre pravoslovec iz listja pod okno poslušal. Oči si začne meti, *misleč* da se mu sanja. Hudič se upehari za mizo, *misleč* da bo vsaj nekoliko tednov pri svojem prijatelju ostal. – V teh in enakih stavkih bi moralo biti: *mislé, ker je mislil* – po A. 3. zalo ker glagol *misliti* tu le glavno djanje motivira, ne pa da bi bilo to stalna lastnost subjekta; toda ljudska govorica je to vpeljala in tudi pisatelji pišejo sploh tako – in raba ima pravilno moč.

β) *gredoč*. Ta priložaj je logično temporalneoa pomena – po A. 1. ker pové, da se glavno djanje med potjo godí (unterdessen), toda ljudska govorica tanko loči rabo tega priložaja. Tako pravi na priliko: *Gredoč* se pa še pri Videlu oglasi in povej, naj pride po tele (unter einem); ne pa: Iz Kamnika *gredoč* sem ga srečal, ampak: iz K. *gredé* sem ga srečal; tudi ne: *Gredoč* sem spal, ampak: po poti sem spal. – Pril. *gredoč* se rabi le takrat pravilno, kader ima naznaniti, da se glavno djanje godi s potoma in tako, da ni nobenega družega pridevka zraven, kakor: In pot nastopi spet, *gredoč* pa tih po božji volji še dvanajst očenašev zmoli. Kos. – Tudi je gledali na rabo krajev; na Dolenskem ga rabijo včasih čisto adverbialno. postavim: Le malo počakajte, večerja bo *gredoč* (also gleich) kuhana; ali pa: Čakaj malo, bom *gredoč* (berž) nazaj prišel. Na Gorenskem v tem pomenu ni v navadi.

γ) *rekoč*. Raba tega priložaja je znana. Že to, da ima doveršiven glagol priložaj sedanjega časa, nam priča, da ni na domačem polji zrastel, ter se je pritepel od drugod (dicens), in tudi ljud ga v domači obhoji ne rabi, čeravno ga v pisavi rabimo sploh. Prosti Slovenec poreče: Ostro mu je zažugal *in je djal*: (pa ne *rekoč*.) – Starosl. глаголѧ (glagolje=govoré) je tudi nedoveršiven.

H koncu naj omenim germanizma, ki se je pri nas preveč vdomačil, namreč besede *sledeč*. Po nemški šegi naznanujemo in vpeljujemo z besedo *sledeč* (folgender) reč, ki jo hočemo povedati, n. prez. Predsednik je začel zbor s *sledečim* govorom; – To pa ni po naše. V tem naj nam so v izgled stare pesmi, ki govor drugače vpeljujejo, postavim! Matjaž odgovori *tako*. *Tako* ji pravi govori. Zasmeja se, *zagovori*. Nar. In več takih vpeljav je brati, pa nikdar ne boš čul besede *sledeč* (se vé da, ako je pesem v originalu). V tem smo si z Latinci in Gerki lih. Lalinec pravi: Hanc orationem habuit, haec verba fecit, ita locutus est. Gerki ima svoj ὄδε, ἦδε, τόδε. – *Sledeč* je le takrat prav, kedar pomeni „ein auf ein ander folgen, einem Ding nachgehen“. Servus sequitur dominum, = gre za njim, (pes zajca sledi). Toraj je priložaj pravilen v stavkih, kot: Tudi *sledeče* leto ni Turkom mirú. Terd. – to je „das Jahr darauf“, das folgende Jahr. Vse drugo je nemčarija.

Priloga 2

Particip (Sl. § 54)

A. Participium coniunctum (Sl. § 55)

72 a.

De graculo pennis pavonum ornato

Graculus superbia tumens pennas pavonum humi iacentes sustulit, se ipsum his ornaturus. Sic ornatus suos contemnens se pavonum gregi immiscuit. Qui avem pennis pavonum fulgentem tamen mox cognoverunt, ei pennas evellerunt ipsumque expulerunt. Pudore affectus graculus maerens ad suos revertit. A quibus repulsus novam poenam subit. Suos enim metuens vitam solitariam agere debuit. Tum quidam eum miserans: »Si nostris pennis,« inquit, »contentus fuisses, eam contumelliam non accepisses.«

72 b.

Vestigia terrent

Vulpes leoni interroganti: »Quamobrem in speluncam meam non intras?« respondit: »Multorum intrantium vestigia videns, foras versa nulla.«

1. *Volenti non fit iniuria.* 2. *Mane rubens caelum venturos indicat imbres.* 3. *Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.*

73.

1. Prestani napori so prijetni. 2. (Ko) je Cincinat oral, se mu je sporočilo, da je postal diktator. 3. Solon je govoril: »Staram se, (ko) se dan na dan mnogo učim.« 4. (Ko) se je Cezar polastil Aleksandrije, je dal kraljestvo Kleopatri. 5. Cezar je vojake sklical (in) jih opomnil, naj bodo pomljiivi prejšnje hrabrosti. 6. Horacij je z mečem prebodel sestro, (ker) je sovražnega ženina objokovala. 7. (Ker) se je Temistoklej bal množice peržanskih ladij, je iskal soteske, da ne bi bil obkoljen. 8. Pameti ne moremo prav rabiti, (če) smo obteženi z jedjo in pijačo. 9. (Ko) je modrijan Talet, ki je bil navajen opazovati zvezde, pozno v noč gledal nebo, je padel v vodnjak. Tedaj je rekla neka dovtipna dekla: »(Ko) gledaš nebo, ne vidiš, kar je pred nogami.«

Priloga 3

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana

Tanja Bolko